

FILATELIST št. 21

Glasilo Filatelističnega društva Idrija

15. junij 2008

FILATELISTIČNA ZVEZA SLOVENIJE

podeljuje

DIPLOMO

FILATELISTIČNEMU DRUŠTVU
IDRIJA

za prejetih 3676 točk

in s tem doseženo 1. mesto

pri ocenjevanju aktivnosti društev v obdobju
2004-2005

Št. 1 / 2006
Ljubljana, 25. 3. 2006

Predsednik FZS
Igor Vrec

VSEBINA

<i>LETO TREH PROMOCIJ</i>	- Niko Jereb	3
<i>PRVI IN DRUGI</i>	- Niko Jereb	6
<i>ŠAHOVSKI VELEMOJSTER VASJA PIRC</i>	- Niko Jereb	8
<i>ARAGONITNI JEŽEK, LEPOTEC MED MINERALI</i>	- Niko Jereb	12
<i>150-LETNICA ROJSTVA MIHAELA ARKA</i>	- Janez Kavčič	17
<i>FD IDRIJA NA 26. MEDNARODNEM FESTIVALU IDRIJSKE ČIPKE 2007</i>	- Marjan Rupnik	20
<i>JOANES A. SCOPOLI, UTEMELJITELJ SLOVENSKEGA NARAVOSLOVJA</i>	- Niko Jereb	22
<i>PIŠČAL, KI JE RAZGIBALA PRAZGODOVINO</i>	- Niko Jereb	25
<i>ZAPISANO OSTANE</i>	- Niko Jereb	30
<i>PROPAGANDNE RAZGELDNIČNE DOPISNICE</i>	- Janez Kavčič	34
<i>DRUŽABNO SREČANJE POŠTAFIL</i>	- Niko Jereb	37
<i>FILATELISTIČNA KARIKATURA</i>	- Silvester Bajc	41
<i>ZAHVALA ZA POMOČ</i>	- Niko Jereb	42

FILATELIST je glasilo Filatelističnega društva Idrija, p. p. 45, 5280 Idrija.

Izhaja vsaj enkrat letno v nakladi 100 izvodov.

Odgovorni urednik: Niko Jereb.

Teh. urednik: Ljubo Ukmar.

Lektor: Janez Kavčič.

Številko uredili: Niko Jereb, Janez Kavčič, Ljubo Ukmar.

Tisk: Franci Jereb, Ljubo Ukmar.

LETO TREH PROMOCIJ

Naslov uvodnika prav pove! Leto 2007 je bilo res leto treh promocij priložnostnih poštних znamk. Posvečene so bile zadevam, ki imajo tudi v mednarodnem prostoru svojo težo. Dne 26. januarja smo počastili 100-letnico rojstva šahovskega velemejstra Vasje Pirca, idrijskega rojaka, ki so ga prištevali med deset najboljših šahistov na svetu. Kraju in svetu smo 23. marca predstavili edinstvene tvorbe minerala aragonita iz Ravenske jame pri Cerknem, 23. novembra pa znamenito neandertalsko koščeno piščal iz arheološkega najdišča Divje babe pri Šebreljah. To so bili odmevni filatelistični in krajevni prazniki. Na hitro povedano. Koliko dela je bilo vložena v organizacijo teh slovesnosti, pa vedo le tisti, ki so jih pripravili.

V kratkem preletu ostalih društvenih dogodkov v letu 2007 velja omeniti, da smo dejavnost posvetili tudi dvema, za nas že uzakonjenima dogodkoma, prazniku občine Idrija in Festivalu idrijske čipke. Za občinski praznik smo izdali dotiskano poštno dopisnico v počastitev 150-letnice rojstva zaslužnega idrijskega dekana, monsignorja Mihaela Arka, avtorja znamenite Zgodovine Idrije. Dotiskana celina z likom klekljarice pa je zabeležila Festival idrijske čipke. Ob obeh dogodkih sta bila na pošti 5280 Idrija v uporabi priložnostna žiga. Društvo se je predstavljalo na tradicionalni stojnici s tradicionalnimi dežurnimi. Festival idrijske čipke, ki je bil dolga leta v avgustu in se tudi datumsko zasidral v mednarodnem koledarju prireditvev, v novem junijskem terminu nikakor ne more zaživeti. Tudi obiskovalcev je manj, posebno tujcev, ki jim sprememba ni pogodu. Pravim Idrijčanom pa tudi ne. 22. junij, ko goduje sv. Ahacij, sedaj tudi praznik občine Idrija, je bil stoletja največji in najbolj slovesen dan vseh idrijskih rudarjev in meščanov. Z zaprtjem rudnika knapovska tradicija izginja pred našimi očmi. Otvoritev čipkarskega festivala se združuje s tem največjim praznikom, ki je vidno v podrejeni vlogi. Oba dogodka sta še kako pomembna za Idrijo, zato zaslužita vsak svoj poseben termin. Za ohranjanje žlahtne tradicije bi se morali zavzemati vsi Idrijčani. Ta živi tudi v drobnih stvareh, ne le v velikih praznikih. Ne morem pozabiti pikre opazke, ki so mi jo izrekli člani geološkega društva iz Annaberga-Buchholza iz nemškega Rudogorja. Po ogledu Antonijevega rova smo posedeli v gostišču Barbara. Vprašali so me, če je to ribiška restavracija in mi kazali pod strop. Tam je visela ribiška mreža, izza tramov pa je kugal morski pes! Gostišče s pomenljivim imenom, tik ob vhodu v drugi najstarejši ohranjeni vhod v rudnik v Evropi, ni imel nič knapovskega. Počutil sem se nelagodno. Minili so časi, ko so svetnike in kapelice v jami, po Idriji in še kje, načrtno uničevali. Mar ne bi ta prostor zaslužil vsaj sliko sv. Barbare, zavetnice vseh rudarjev?!

V jeseni je bila v Idriji okrogla miza o polihistorju naravoslovja J. A. Sco-

poliju. Skupaj z Muzejskim društvom Idrija je bil pripravljen priložnostni poštni žig in spominski ovitek ter osebna znamka. V letu 2007 so bile organizirane štiri manjše filatelistične razstave v Idriji in ena v Cerknem. Filatelistični krožek v Spodnji Idriji še vedno deluje pod vodstvom našega člana Janeza Kavčiča. Ugotavljamo pa, da se iz teh vrst še nobeden ni včlanil v naše društvo. Razmisliti bo treba o strategiji pridobivanja novih, predvsem mladih članov. S tem problemom se srečujejo domala vsa filatelistična društva.

Prihodnje leto 2009 bo društvo praznovalo šestdesetletnico. Brez samovšečnosti je lahko ponosno na opravljeno delo. Na predlog našega društva oziroma z njegovo podporo je Pošta Slovenije doslej izdala za dvanajst različnih priložnosti skupaj dve ilustrirani poštni dopisnici in kar enaintrideset znamk, ki na svojstven način pripovedujejo o naši idrijsko-cerkljanski deželi. Letos (2008) pa bo izšla še razglednična dopisnica, ki bo zaznamovala 500-letnico odkritja bogate cinabaritne žile v Idriji. Ob vsem tem je društvo še posebej obeležilo zanimive dogodke s priložnostnimi ovitki, dotiski dopisnic in maksimum kartami ter priložnostnimi poštnimi žigi. Teh naštejemo do konca leta 2007 že petinsedemdeset.

Tako bogata dejavnost, ki se je odvijala predvsem v obdobju po letu 1988, ni ostala neopažena. Društvo je za svoje aktivnosti, ki so prispevale k razpoznavnosti in ohranjanju kulturne, tehniške in naravne dediščine z območja občin Idrija in Cerkno, prejelo kar nekaj nagrad in priznanj, med drugimi tudi priznanje občine Idrija. V krogu filatelističnih društev v Sloveniji pa je vseskozi pri vrhu. Društvo, ki je bilo ustanovljeno leta 1949, je že v prvem obdobju delovanja poželo nekaj najboljših mest. Ko je Filatelistična zveza Slovenije po več kot štiridesetih letih ponovno uvedla ocenjevanje, smo bili v »poskusni dobi« najboljši. Tudi v letih 2004-2005 smo zbrali največ točk in osvojili prvo mesto. V letih 2006-2007 pa je nam prvo mesto ušlo le za nekaj točk. Uvrstili smo se na drugo mesto. Že večkrat smo poudarjali, da za dobro in uspešno delovanje društva niso dovolj le ideje in prizadevni člani društva, temveč tudi finančna sredstva. Dejstvo je, da filatelistične akcije, ki prinesejo največ točk, pomenijo tudi največje denarne zalogaje. Zahvaljujoč se razumevanju občin Idrija in Cerkno ter drugim dobrotnikom, smo finančno dokaj uspešno krmarili z vsemi našimi dejavnostmi. Pa vendar, za kontinuirano društveno delo, usmerjeno v promoviranje celovite dediščine idrijsko-cerkljanskega območja, je redna denarna pomoč, ki jo društvo prejema iz proračuna, odločno premajhna. Brez finančne osnove je načrtovanje za dve leti vnaprej oteženo. Vsi uspehi društva niso zalegli, da bi iz proračunskega mošnjička za redno delo kaj več kapnilo. Tudi občinska svetnika Miran Jurjavčič in Samo Bevk, ki sta dolgoletna člana FD Idrija, doslej še nista uspela prepričati svetnike in druge dejavnike lokalne skupnosti, da društvo potrebuje finančna sredstva predvsem za projekte, ki nosijo trajen zapis o naši kulturi. Poročilo o

delu društva, ki je bilo ob drugič zapored doseženem prvem mestu v letu 2007 poslano občini Idrija z naslovom Razmislek o večji podpori društvu je umesten, je ostalo za čuda brez odziva.

Za letošnje leto 2008 zori več načrtov. Ob minuli slovesni otvoritvi prenovljenega realčnega poslopja je bil izdan priložnostni poštni žig in ovitek ter organizirana priložnostna razstava znamk in starih razglednic, Gimnazija Jurija Vege pa je izdala lepo osebno znamko. Festival idrijske čipke, ki bo, kot leto prej, žal znova v času rudarskega in občinskega praznika, 22. junija, bo predstavljen s posebno filatelistično pošto izdajo. Pripravljamo večjo tematsko filatelistično razstavo, ki bo v festivalskih dneh v Starem magazinu. Pozornost društvo posveča tudi obeležitvi 500-letnice odkritja bogate cinabaritne rudne žile v Idriji. Tako bo o tem žlahtnem jubileju vsemu svetu sporočala atraktivna večbarvna razglednična dopisnica in to v času, ko potekajo priprave za vpis živosrebrove dediščine na seznam Unesca in se odpira center za živo srebro v Idriji.

Nedeljsko dopoldne v društvu.

foto: Ljubo Ukmar

Filatelisti okuženi z virusom Numis Europeus.

foto: Niko Jereb

Tradicija nedeljskih srečanj se v naše zadovoljstvo nadaljuje. Še vedno se dobivamo v stari OŠ na Prelovčevi 2, kjer je formalni sedež društva. Tam smo pretežno filatelisti. Ko pa se preselimo v Mlinček na obvezno nedeljsko kavo, se kar nekaj članov prelevi v zagnane numizmatike. Natararica vedno ljubeznivo prinese kozarce in vrečke, napolnjene z evrskimi kovanci. Ljubiteljem se svetijo oči, ko obračajo kovance, iščejo letnice in znake kovnic ter zamenjujejo.

Tudi kartofilija je doma v našem društvu. Člana Ljubo in Silvi sta veliko pripomogla k uspeli razstavi starih razglednic Idrije, ki jo je pripravil Mestni muzej Idrija. Vseskozi smo skrbeli, da so bili mediji obveščeni o naših aktivnostih. Radio Odmev iz Cerknega redno poroča o naših filatelističnih dogodkih. Pripravljamo pa tudi vključitev na splet z informacijsko stranjo. Če pogledamo še malo dlje v čas pred nami, potem se nam obeta še kakšna priložnostna poštna znamka. Za tematsko dolgoročno serijo Z žlico po Sloveniji smo bili predlagali upodobitev značilne idrijske jedi, idrijskih žlikrofov z bakalco. V prav tako dolgoročni seriji Minerali in fosili še čakata na uresničitev predloga za mineral epsomit iz idrijskega rudnika in fosil kačjerep iz Ledinskega. Tudi naša ideja o seriji priložnostnih znamk s prikazom tehniške dediščine Slovenije bo morda zaživela.

Ne smem pozabiti našega zvestega spremljevalca, ki z nami hodi že od leta 1988. To je Filatelist, glasnik življenja našega društva. Lani je izšla dvajseta številka. Ne morem si kaj, da ne bi znova povabil predvsem člane društva k sodelovanju. Navsezadnje, društvo vsa ta leta v povprečju šteje dobrih 50 članov. A odziv je zelo skromen. Prepričan sem, da bi več avtorjev s prispevki naš časopis popestrilo. Ni hudir, da ne bi imeli kaj povedati!

Niko Jereb

PRVI IN DRUGI

O pohvalah in nagradah je prijetno pisati. Posebno še, če pridejo večkrat. Naše Filatelistično društvo Idrija je že tretjič zapored v samem vrhu tovrstnih društev v Sloveniji. Filatelistična zveza Slovenije je leta 2003 ponovno začela z ocenjevanjem društvenih aktivnosti. Ko so bili rezultati več ali manj znani, Idrija je bila namreč pred vsemi po točkah, je bilo uradno rečeno, da je to ocenjevanje poskusno. Tudi ko je v obdobju 2004-2006 šlo zares, smo zbrali 3676 točk in bili znova prvi. Na drugem mestu je bilo FD Lovro Košir Škofja Loka in tretje FD dr. Marušič, Nova Gorica. V Pravilniku o ocenjevanju aktivnosti društev je v 9. členu med drugim zapisano, da prvih deset društev, ki so dosegla največje število točk, prejme diplomo FZS. Diplome FZS se podeljujejo na redni ali izredni seji skupščine FZS. Na skupščini marca 2006 so bili predstavljeni rezultati ocenjevanj. Tajnik Bojan Bračič je pojasnil, da ustrezne listine za društva žal še niso pripravljene zaradi obilice drugega dela in da jih bodo svečano podelili na filatelistični razstavi z mednarodnim sodelovanjem Alpe-Jadran Fila 2006, ki bo od 15. do 18. junija 2006 v Mariboru. Razstava je sicer bila, podelitve pa ne. V novem ocenjevalnem obdobju 2006-2007 smo osvojili

še zmeraj odlično drugo mesto. Ni veliko manjkalo. Če bi pripravili še kakšno obeležje več in dodali še razstavo, pa bi bili prav na vrhu. A kaj, ko tudi stalnim tekačem včasih zmanjka sape!

Na redni skupščini FZS, ki je dne 5. aprila 2008 potekala v veliki dvorani Pošte Ljubljana, je bila slovesna razglasitev rezultatov ocenjevanja društev. Diplome za obe ocenjevalni obdobji je podelil predsednik FZS Igor Pirc. Prvo mesto za 2688 točk je pripadlo FD Nova Gorica, ki ga vodi Branko Morenčič, drugo mesto za 2566 točk je osvojilo FD Idrija, ki ga vodi Niko Jereb, tretje in 2389 točk pa je doseglo FD Trbovlje, ki ga vodi Robert Jordan. Četrti so bili filatelisti iz Škofje Loke, peti Mariborčani itd..

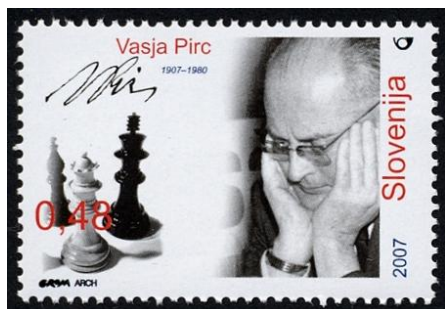
Opravičilo Bračića na skupščini leta 2006, češ, da diplome še niso pripravljene, je le pogojno sprejemljivo. Morda je bil vzrok celo presenečenje nad uvrstitvijo nekaterih društev. Namreč za pripravo diplom, ki so jih društva končno prejela, res ni bilo potrebno ne posebnega dela in zelo malo stroškov. Saj ne, da bi jim zmanjševal pomembnost. Toda material in likovno estetska izvedba sta zares slabi. Posebna priznanja, ki jih je naše društvo pripravilo in podelilo ob svoji 55-letnici, so v tehničnih in vizualnih elementih dosti bolj ugledna. Petdeseta leta prejšnjega tisočletja, ko je FZS še redno ocenjevala društva, so za prva mesta podeljevali kar imenitne nagrade. FD Idrija je enkrat prejelo celo akvarel Božidarja Jakca. Žal se je za to dragoceno sliko že pred desetletji izgubila vsaka sled.

Pa še utrinek za šalo in popestritev. Zapisnik 10. sestanka IO FZS z dne 18.03.2008 poroča, da je najboljšo društvo Nova Gorica, zatem Trbovlje, Ptuj itd. Zapisnik je objavljen na spletni strani zveze. Naš član v IO je na napako opozoril že pred dvema mesecema. Stvar se je nadaljevala še pri podelitvi diplom 5. aprila 2008. Predsednik Igor Pirc je podeljeval diplome od desetega mesta proti prvemu. Napovedal je, da je tretje mesto pripadlo FD Trbovlje. Nato je napovedal, da je drugo mesto osvojilo FD Trbovlje (kot je v zapisniku!). Šele, ko je po prevzem diplome prišel predsednik FD Idrija, se je opravičil, češ, da ni bilo namerno. Naključje pač! Moj prijatelj, ki se ukvarja tudi z raziskovanjem nenavadnih dogodkov, ezoteriko in hermetizmom, pravi, da je zanj edino naključje, ko je ključ na ključu!

V Filatelistu št. 20 smo poročali, da smo bili nominirani za posebno priznanje, ki ga podeljuje FEPA (Federation of European Philatelic Association), članica Mednarodne filatelistične zveze. Vendar v evropskem in svetovnem merilu nismo bili dovolj dobri. Priznanje so dobili Briefmarken Club Hannover, Nemčija, Hrvaška filatelistična zveza in Philatelic Society of Egypt. Prepričani smo, da je tudi nominacija za tako priznanje za nas lep uspeh!

Niko Jereb

ŠAHOVSKI VELEMOJSTER VASJA PIRC

V Idriji rojen šahovski vele mojster Vasja Pirc ni bil le svetovna velesila na šahovskih deskah, temveč tudi pronicljiv teoretik. Napisal je vrsto študij šahovskih otvoritev, obramb in končnic. Bil je vsestransko zaslužen za razvoj slovenskega šaha. Prav zato je Šahovski klub Kolektor Idrija pod vodstvom Silva Kovača februarja 2005 podal Pošti Slovenije predlog, da

s priložnostno poštno znamko zaznamuje 100-letnico rojstva tega znamenitega idrijskega rojaka. Filatelistično društvo Idrija je pobudo podprlo, prav tako Šahovska zveza Slovenije. Komisija za poštne vrednotnice, ki ji je predsedoval Vinko Filipič, direktor Sektorja za trženje Pošte Slovenije, je utemeljen predlog sprejela in odločila, da znamka izide v okviru dolgoročne tematske serije Znameniti ljudje na poštih znamkah. Pošta Slovenije jo je izdala dne 24. januarja 2007, v letu, ko je Šahovski klub Kolektor Idrija praznoval 60 let svojega uspešnega delovanja. Znamka z nominalno vrednostjo 0,48 EUR prikazuje Vasjo Pirca, ki zatopljen v kombiniranje potez gleda na šahovsko polje s figurami. Oblikoval jo je Grom Arch. Natisnjena je v tehniki štiribarvnega ofseta v poli po 25 znamk. Stiskala jo tiskarna Oriental Press v Bahrainu v nakladi 80.000 primerkov. Žig prvega dne je bil v uporabi samo na pošti 5280 Idrija. Hkrati je izšel še ovitek prvega dne (FDC). Ob tej priliki je Filatelistično društvo izdalo maksimum karto in organiziralo slovesno predstavitev obeležja.

Vasja Pirc se je materi Antoniji in očetu Matiji Pircu rodil dne 19. decembra 1907. Takrat so prebivali v Idriji, v Turkovi hiši na placu. Mati Antonija, rojena Okorn, je bila učiteljica, rojena na Igu pri Ljubljani, oče Matija pa je izhajal iz večje kroparske fužinarske in urarske družine. V Idrijo je prišel leta 1903 na realko kot profesor. Za potrebe idrijske realke je napisal dva učbenika in sicer Zgodovino starega, srednjega in novega veka ter Zemljepis slovenskega ozemlja ter izdelal zemljevid slovenskega ozemlja. Profesor Matija Pirc je bil leta 1911 premeščen v Maribor, kamor se je preselila vsa družina. Vasja Pirc se je že na klasični gimnaziji v Mariboru izkazal kot najboljši šahist, pa tudi kot odličen dijak. Na ljubljanski univerzi in na Dunaju je študiral zgodovino in geografijo. Leta 1927 je postal prvak Ljubljanskega šahovskega kluba, avgusta istega leta pa je osvojil naslov mojstra na 5. nacionalnem amaterskem turnirju v Karlovcu. Po študijah se je posvetil izključno šahu in postal prvi

slovenski poklicni šahist.

Že pred drugo svetovno vojno je na številnih mednarodnih turnirjih, zaradi velikih uspehov in odlične šahovske igre, pridobil sloves vele mojstra in se uvrstil med najboljše šahiste mlade generacije. Vasja Pirc je nastopil na 56-tih mednarodnih turnirjih. Po letu 1945 je bil predsednik Šahovske zveze Slovenije in član glavnega odbora Šahovske zveze Jugoslavije. Bil je med najuspešnejšimi člani nekdanje jugoslovanske šahovske reprezentance in petkratni prvak Jugoslavije. Tekmoval je na sedmih šahovskih olimpiadah, kjer je osvojil dve bronasti medalji.

Leta 1950 pa je na šahovski olimpiadi v Dubrovniku dosegel najboljše rezultate in priboril zlato medaljo.

Svetovna šahovska zveza (FIDE) mu je leta 1953 uradno podelila naslov vele mojstra. Vasja Pirc je prav tedaj v rojstni Idriji igral simultanko. Takratni tajnik Šahovskega društva Idrija Srečko Logar mu je pokazal časopis z imenitno novico in mu prvi čestital. Tako je za dr. Milanom Vidmarjem postal drugi slovenski vele mojster. Z znamenitim šahistom se je pomeril tudi Idrijčan Silvo Kovač. Namreč leta 1956 je kot dijak igral v ekipi koprskih šahistov na hitropoteznem šahovskem troboju Koper – Ljubljana – Trst. V igri proti Ljubljani je s črnimi figurami nastopil prav proti Vasji Pircu. Kot sam pravi, se je vele mojstru dobro upiral tja do tridesete poteze, potem je moral priznati poraz.

Vasja Pirc je bil svetovno priznan šahovski teoretik in šahovski pisec. Pred 2. svetovno vojno je bil sodelavec zagrebškega Šahovskega glasnika, leta 1949/1950 pa je urejal slovensko glasilo Šah. Za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti je izdelal šahovsko terminologijo z 2000 izrazi in definicijami. V teoriji se je posebej posvetil raziskovanju šahovskih otvoritev. Šahis-

tom vsega sveta je poznana Pirčeva obramba, ki jo je avtor izpopolnjeval tudi v turnirski praksi. V svoji karieri je kar šestkrat izpolnil velemojstrsko normo. Ob svoji 60-letnici je prejel državno odlikovanje in priznanje Šahovske zveze Slovenije. V času njegovih največjih uspehov so ga šteli med deset najboljših šahistov na svetu. Vasja Pirc je umrl 3. junija 1980. V njegov spomin je Šahovska zveza Slovenije leta 1981 organizirala 1. Memorial Vasje Pirca – mednarodni šahovski turnir. Od takrat jih je bilo odigranih že trinajst.

Filatelistično društvo Idrija in Šahovski klub Kolektor sta skupaj z Občino Idrija ter Pošto Slovenije pripravila slovesno predstavitev znamke, ki je bila v petek, 26. januarja 2007 v dvorani Glasbene šole v gradu Gewerkenegg. Obiskovalci so dvorano, ki ima 130 sedežev, napolnili do zadnjega kotička. Zbrane so nagovorili Bojan Sever, župan občine Idrija, Niko Jereb, predsednik idrijskega filatelističnega društva in Silvo Kovač, predsednik Šahovskega kluba

Silvo Kovač, predsednik šahovskega kluba Kolektor.

Kolektor iz Idrije. Silvo Kovač je na veliki magnetni šahovski tabli prikazal del znamenite Pirčeve šahovske partije. Poštno znamko je promoviral predstavnik Pošte Slovenije Marko Simić, direktor PE Nova Gorica. V kulturnem programu je nastopil Dekliški pevski zbor Radost iz Godoviča, ki ga vodi Damjana Vončina. Zbor spada med najboljše v Sloveniji. Ubrano je zapel štiri pesmi. Praznični večer je povezovala Metka Rupnik, ki je, lahko rečemo, v stalno pomoč društvu ob večjih prireditvah. Častni gosti so bili Vasilij Pirc, Raša Pirc ter Jelena Strajnar in Jožica Pirc, sinova in hčeri Vasje Pirca.

foto: Ljubo Ukmar

Zaključek slovesne promocije (Samo Bevk, državni poslanec; Igor Pirc, predsednik FZS; Niko Jereb, predsednik FD Idrija; Silvo Kovač, predsednik šahovskega kluba Kolektor; Marko Simić, direktor PE Nova Gorica in Bojan Sever, župan občine Idrija).

Dogodka so se med drugimi udeležili tudi Mirko Bandelj, podpredsednik Šahovske zveze Slovenije ter Igor Pirc, predsednik Filatelistične zveze Slovenije, ki sta poudarila velike šahovske dosežke idrijskega rojaka in pohvalila organizatorje za uspešno prireditev, nadalje Jurij Kavčič, župan občine Cerklje ob noči, Samo Bevk, državni poslanec in drugi. Filatelistično društvo in Šahovski klub sta predlagala, da se ob stoletnici rojstva Vasji Pircu postavi v Idriji spominsko obeležje in uredi spominska soba. Filatelistično društvo Idrija je dogodek počastilo tudi z izdajo maksimum karte. Ob zaključku slovesnosti so se udeleženci zadržali še na bogati zakuski s pravimi idrijskimi žlikrofi in si v prostorih galerije Nikolaja Pirnata Mestnega muzeja Idrija ogledali pripomočke za šahovsko igro, literaturo, fotografije in drugo gradivo s področja kraljevske igre, ki ga je zbral Silvo Kovač ter zanimivo filatelistično razstavo. Njen avtor Kristjan Maver iz Nove Gorice je na 108-ih listih prikazal šahovsko tematiko. Zanj je prejel številna mednarodna priznanja. V času prireditve je delovalo izpostavljeno poštno okence, kjer so bile na voljo tudi društvene filatelistične izdaje. Slovesna predstavitev znamke je polno uspela. Svoje prostore sta tradicionalno brezplačno ponudila v uporabo Mestni muzej Idrija in Glasbena šola Idrija, Občina Idrija pa je prireditev v celoti finančno podprla.

Niko Jereb

ARAGONITNI JEŽEK, LEPOTEC MED MINERALI

Slovenija ima pestro geološko zgradbo. Kamnine, minerali in fosili ter druge geološke tvorbe spadajo med naravne vrednote. Tovrstne posebnosti in redkosti so vključene v sistem posebnega varstva, ki ga vodi Agencija RS za okolje, Zavod RS za varstvo narave in upravljalci zavarovanih območij. Nad vsem pa bdi Zakon o ohranjanju narave (Ur. list RS št. 96/2004). V Sloveniji je registriranih že 637 geoloških naravnih vrednot, od katerih je 30 uvrščenih v kategorijo naravni spomenik. Mednje spada tudi Ravenska jama z aragonitnimi ježki, ki je bila zaščitena že z Odlokom o razglasitvi kulturnih in zgodovinskih spomenikov in naravnih znamenitosti na območju občine Idrija (Ur. list SRS št. 16/1986). To dragoceno naravno vrednoto je na predlog FD Idrija Pošta Slovenije v dolgoročno zasnovani seriji poštних znamk z motivi mineralov in fosilov dne 23. marca 2007 obeležila s priložnostno znamko s podobo aragonita iz Ravenske jame. Na ta dan je bil na pošti 5282 Cerklno v uporabi žig prvega dne. Izšla je tudi maksimum karta, ki jo je izdalo FD Idrija. Po cinabaritu je to že drugi mineral iz idrijsko cerkljanskega območja, prikazan na poštних znamkah.

V kraških podzemnih jamah pogosto najdemo številne kapnike, sige in druge zanimive tvorbe. Večinoma jih sestavlja mineral kalcit, zelo poredko pa mineral aragonit. In prav tako posebnost skriva v svojih nedrjih vas Ravne nad Cerknem. Narava je tod oblikovala aragonit v enkratne kristalne ježke. Leta 1832 je domačin Martin Čelik ob svoji hiši kopal gradbeni material. Nenadoma pa se mu je odprlo v podzemno jamo, kjer so se v soju leščerbe vsepovsod svetile snežno bele igličaste kamene tvorbe. Med prvimi sta jamo obiskala brata Kafola, Josip, višji sodnik in Anton, profesor v Gorici. Josip Kafol je leta 1834 vanjo pospremil znamenitega naravoslovca, farmacevta, Idričana Henrika Freyerja. Freyer, ki je bil prvi kustos Deželnega muzeja v Ljubljani, je jamo raziskal, izmeril in narisal načrt. V svoj dnevnik je zapisal, da je nabral nekaj najlepših kosov za Deželni muzej. Freyerja, ki je bil tudi imeniten botanik in je spremljal saškega kralja Friderika Avgusta II. na botaničnih ekskurzijah po Sloveniji, štejemo med pionirje našega jamarstva. Tista leta je toča močno klestila po Ravnah, zato je posestnik Martin Čelik jamo

zadelal. Domačini so bili prepričani, da so za ujme krive čarovnice in zli duhovi, ki da prebivajo v njej. Kasneje so jamo obiskovali zgolj pogumni posamezniki in odnašali najlepše aragonite za svoje zbirke.

Vhod v jamo je sredi naselja, pri Kramarju. Jama se razpreda v 352 m dolg splet rovov v treh ravneh. Najnižji je 20,5 m pod nivojem vhoda. Ravenska jama je sredi zanimive geološke formacije. Srednje triasne ladinjske plasti apnenca so vdete v obsežen masiv vulkanskih kamnin. V podzemnih rovih so iz karbonatne vode z magnezijem, ki pronica iz stropa, izkristalizirale enkratne tvorbe aragonita. Prav magnezij, kadar močno prevladuje v vodni raztopini, zavira rast kalcita, zato se izloča aragonit. Igličasti kristali, često z odebeljenimi konicami, radialno razporejeni, se bohotijo v sijoči belini. Skupki, zaradi oblike poimenovani aragonitni ježki, dosegajo velikost tja do 10 cm. V jami so tudi aragonitni in kalcitni kapniki ter sigaste tvorbe najrazličnejših oblik.

Aragonit (CaCO_3) ima enako kemično sestavo kot kalcit. Razlikujeta se samo po pogojih nastanka in po prostorski razporeditvi atomov kalcija, ogljika in kisika v kristalni rešetki. Aragonit kristalizira stebričasto in igličasto. Mineralu je leta 1796 dal ime mineralog Werner in sicer po španski pokrajini Aragón. Aragonitni ježki so redka tvorba, mineral se pogosteje pojavlja kot skupek stebričastih kristalov ali pa v krogličasti, grahasti, skorjasti in koralasti obliki. Odtod tudi imena grahasti kamen, ikrnik, vrelovec itd. Zanimivo se pojavlja v rudnikih železa, kjer se iz razpok širijo bele vejice aragonita kot železov cvet (rudnik Eisenerz, Avstrija). Aragonit je najpogosteje bel do rumenkast, rjavkast, celo rdečkast, vijoličast in zelenkast. Raza je značilno belo rumenkasta. Ni tako pogost kot kalcit, razširjen pa je po vsem svetu. Najbolj znana nahajališča so v Španiji, Nemčiji, Avstriji, Veliki Britaniji, Italiji, Češki, Maroku, Boliviji in ZDA. V Sloveniji ga najdemo na Remšniku, Stegovniku pri Trziču, v Križni jami pri Ložu, Kamniški jami nad Kamniško Bistrico, Tajni jami pri Polzeli, Rotovnikovi jami pri Šoštanju in še kje.

Za zaščito in obenem za odprtje Ravenske jame si je zelo prizadeval dr. Roman Savnik. Leta 1956 so člani Inštituta za raziskovanje krasa in idrijski jamarji, ki jih je vodil zaslužni Srečko Logar, jamo izmerili in izdelali natančen načrt ter proučili nastajanje aragonita. Z jamo je nazadnje upravljal Jamarški klub Srečko Logar iz Idrije, ki jo je tudi vzorno uredil za obiskovalce. Podzemlje v Ravnah pa je znova presenetilo. Spomladi leta 2005 je gospodar Robert Drole kopal temelje za objekt in naletel na novo jamo z aragonitnimi tvorbami. Po domačiji so jo imenovali Bevkova jama. Idrijski jamarji so jo delno raziskali, Zavod za varstvo narave iz Nove Gorice pa jo je katalogiziral. Jama je zaprta za javnost. Žal je začasno zaprta tudi Ravenska jama. Kot zaščiten naravni spomenik zasluži, da njeno edinstveno bogastvo znova pokaže mo svetu.

Naše društvo je že 14. marca 2003 poslalo Pošti Slovenije obširno utemeljen predlog, da se ta enkratna oblika minerala zaznamuje s priložnostno pošto znamko. Dne 7. maja 2004 je direktor Sektorja za trženje Pošte Slovenije Vinko Filipič društvo obvestil, da je naš predlog sprejet. Komisija za izdajo poštних vrednotnic je odločila, da bo kot motiv na znamki iz serije Minerali prikazan aragonit iz Ravenske jame. Znamka naj bi izšla 18. marca 2005 v mali poli z desetimi znamkami. Čez dobra dva meseca, natančneje 16. julija 2004 pa smo prejeli obvestilo, da je izdaja znamke z motivom aragonitnega ježka preložena. Komisija za izdajo poštних vrednotnic je bila naknadno sklenila, da bo marca 2005 v seriji Minerali izdana znamka z motivom minerala zoisita in sicer ob 200-letnici njegovega odkritja. Znamka z motivom aragonita pa naj bi bila v programu za leto 2007!

Dne 23. marca 2007 je znamka končno izšla. Ob tej priložnosti so Filatelistično društvo Idrija, Občina Cerklje ob Savi in Pošta Slovenije d.o.o., pripravile promocijsko slovesnost. Idrijski filatelisti smo se odločili, da znamko pospremi-

mo z maksimum karto in dvema razstavama, filatelistično in mineraloško. Obojemu smo se še posebej posvetili. Za originalno maksimum karto je bila potrebna originalna fotografija. Ravenska jama je že dlje časa zaprta. Pa ne zaradi neurejenosti, nevarnosti in drugih fizičnih razlogov. Krivi so le problemi okrog upravljanja jame in še kaj. S pomočjo predsednika Jamarskega kluba

iz Idrije Tineta Jereba smo si jamo dvakrat ogledali. Podvi-ga, ki je bil v februarju 2007, smo se udeležili Tine Jereb, dr.Franci Jereb, Niko Jereb, Robert Jereb, Vojko Rejc in Ljubo Ukmar (le dva sta v sorods-tvu!). Gospodar

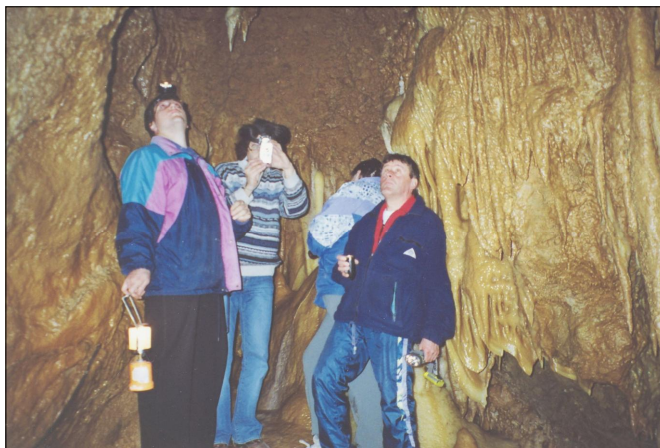

foto: Niko Jereb

Na ogledih v Ravenski jami.

društva Vojko Rejc je v podzemlju na veliko veselje ekipe našel v svojem nahrbtniku plemeniti whisky za okrepčilo, zraven pa še neumorno fotografiral. Iz slikovnega materiala je bila izbrana fotografija, ki prikazuje aragonitni ježek v vsem svojem sijaju, avtorja Vojka Rejca. Tako je nastala ena najlepših

foto: Darjo Tavčar

Minerali v živo in na poštinih znamkah.

zbirk pripravila Niko Jereb in Vojko Rejc. Zbranih je bilo kakih sto različnih mineralov. Poudarek je bil na aragonitih iz različnih nahajališč ter na bogastvu idrijskega (živosrebrove rude) in cerkljanskega (bakrove rude) območja, zraven pa še nekaj zanimivosti iz sveta. Pri postavitvi razstav je vseskozi pomagal član društva Metod Močnik. Razstavi sta bili v prostorih Cerkljanskega muzeja, v dvorani Glasbene šole v istem poslopu pa je bila promocija poštne

maksimum kart, kar jih je društvo izdalo. Tematsko filatelistično raz-stavo Minerali in rudarstvo sta v desetih vitrinah na 120-tih listih pri-kazala Niko Jereb in Vojko Rejc. Prvič na takih pri-reditvah so bili na ogled postavljeni tudi minerali. Razstavo sta s primerki iz svojih

znamke. Žig prvega dne in upodobitev znamke je zasnoval Matjaž Učakar iz Ljubljane, oblikovalec številnih znamk, telefonskih kartic itd., med drugim tudi naše

znamke z motivom cinabarita ter ilustrirane poštne dopisnice idrijska kamšt.

Slovesnost je bila v petek, 23. marca 2007 ob 18. uri. Zanimanje za dogodek je bilo veliko, saj so domačini in gosti popolnoma zasedli veliko dvorano Glasbene šole. Prisotne sta

foto: Darjo Tavčar

Jurij Kavčič, župan občine Cerkno; Vinko Filipič, direktor sektorja za trženje Pošte Slovenije in Niko Jereb, predsednik FD Idrija.

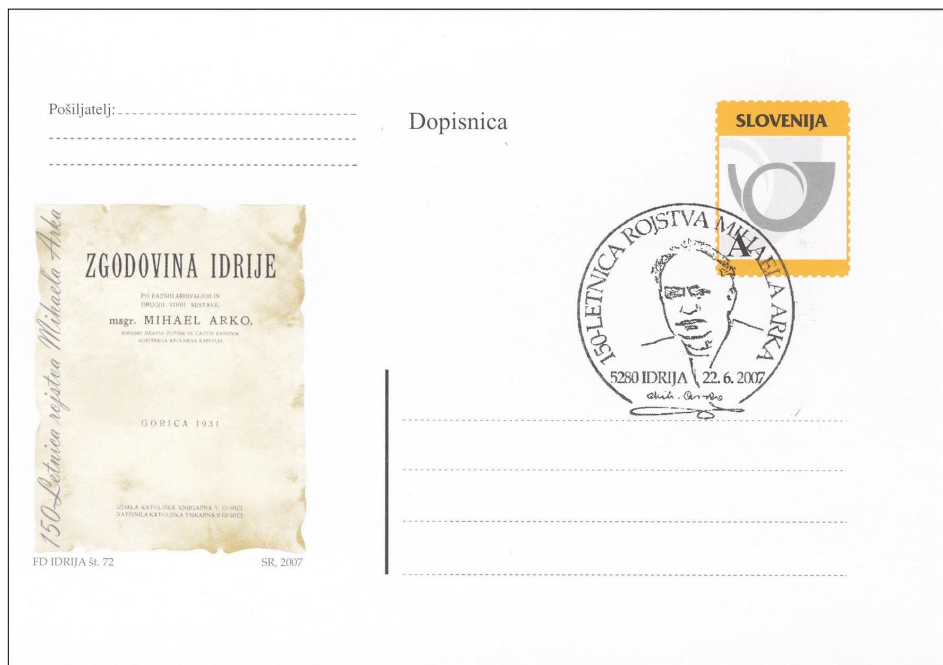
pozdravila in nagovorila gostitelj Jurij Kavčič, župan Občine Cerkno in Niko Jereb, predsednik Filatelističnega društva Idrija, ki je na kratko orisal zgodbo Ravenske jame in aragonita. V kulturnem programu so sodelovali Dekliška pev-ska skupina OŠ Cerkno, učenci Glasbene šole Idrija, oddelek Cerkno in sicer klarinetist in trio kitar. Dogodek je popestrila video projekcija fotografij Ravenske jame in ježkov, ki jih je posnel Miran Udovč, dr. Uroš Herlec, oba iz Naravoslov-notehnične fakultete Univerze v Ljubljani, pa je strokovno opisal mineral aragonit in hkrati komentiral projekcijo fotografij. Vinko Filipič, direktor Sektorja za trže-nje Pošte Slovenije, je znamko predstavil in jo simbolično izročil poštnemu pro-metu. Celotno slovesnost je izkušeno in uglajeno vodila Metka Rupnik iz Idrije, ki je soustvarjala in vodila že več promocij poštinih znamk v okviru FD Idrija. Ob prireditveni dvorani je delovalo izpostavljeno poštne okence, kjer se je ekipa poš-te 5282 Cerkno, ki je društvu vseskozi stala ob strani, trudila postreči številnim strankam. Prireditve je lepo uspela ob izdatni organizacijski in finančni pomoči Občine Cerkno z županom Jurijem Kavčičem na čelu.

Slovesnosti so se udeležili med drugimi tudi Janez Podobnik, minister za okol-je in prostor, Samo Bevk in Franc Žnidaršič, poslanca državnega zbora, Marko Simić, direktor Poslovne enote Nova Gorica Pošte Slovenije, Matjaž Učakar, oblikovalec znamke, Miran Udovč, številni filatelisti itd. Ob zaključku slovesnega večera so se udeleženci okrepčali ob bogati zakuski, ki jo je pripravila gostiteljica dogodka Občina Cerkno.

Niko Jereb

150-LETNICA ROJSTVA MIHAELA ARKA

Naše društvo od začetka devetdesetih let prejšnjega stoletja skrbi za redno izdajanje filatelističnih obeležij, ki jih posvečamo pomembnim dogodkom in znamenitim osebnostim iz idrijske zgodovine. Največ priložnostnih poštinih žigov, spominskih ovojnic in ilustriranih dopisnic smo doslej namenili tradicionalnemu čipkarskemu festivalu in vsakoletnemu občinskemu prazniku. Od leta 1995 (po razdružitvi s Cerkljansko) obhaja Občina Idrija svoj praznik 22. junija, na dan sv. Ahacija, ki so ga v nekdanji rudarski Idriji slovesno praznovali skoraj 450 let. Dne 22. junija leta 1508 so namreč rudarji v globinah pod današnjim Trgom sv. Ahacija (stari plac) odkrili izjemno bogata ležišča cinabaritne rude, ki so omogočila razmah velikopoteznega in dolgoletnega rudarjenja.

Ob občinskem prazniku, 22. junija 2007, smo spominsko izdajo posvetili monsinjorju Mihaelu Arku in tako zaznamovali 150. obletnico njegovega rojstva. Ilustrirano dopisnico (FD Idrija, št. 72) in priložnostni poštini žig (22.6.2007) je oblikovala naša sodelavka Sanja Rejc. Na žigu je z gibkimi konturami izrisan Arkov portret, posnet po fotografiji iz leta 1931. Portretu je spodaj dodan značilni Arkov podpis. Dopisnico krasi miniatura in s historično patino prezentirana reprodukcija notranje naslovnice dragocene Arkove

Zgodovine Idrije, ki je izšla v Gorici leta 1931. V idrijskem župnijskem arhivu je ohranjen originalni (lepopisni!) rokopis omenjenega avtorjevega življenjskega dela, zato je na levi strani dopisnice z Arkovo teksturo izpisano posvetilo: 150-letnica rojstva Mihaela Arka.

Monsinjur Mihael Arko je prehodil dolgo, razgibano in vseskozi ustvarjalno življenjsko pot. Rodil se je 19. septembra 1857 v Zapotoku pri Sodražici, umrl pa kot zlatomašnik (od 1931) 29. marca 1938 v Idriji. Mesto idrijskega župnika in dekana je prevzel 7. julija 1897 in odgovorno službo zgledno opravljal skoraj 41 let. Z Idrijčani je delil usodo pod avstrijsko oblastjo, v letih prve svetovne vojne in v času italijanske zasedbe. Zavzeto se je posvečal glasbenemu udejstvovanju, skrbno upravljal s cerkveno imovino, obnavljal sakralne stavbe in bogato opremil župnijsko cerkev sv. Barbare. Dejavno je nastopal v društvenem in kulturnem življenju ter v dveh mandatih (1901 – 1908) kot poslanec zastopal Idrijo v kranjskem deželnem zboru.

Največje in trajne zasluge, po katerih ga danes posebno cenimo, si je Arko pridobil kot publicist in neutrujen preučevalec idrijske zgodovinske preteklosti. Vsa leta službovanja v Idriji je našel čas za raziskovanje, pisanje in objavlanje prispevkov v raznih publikacijah. Obsežni in sintetični monografiji z naslovom Zgodovina Idrije pa je namenil kakih 20 let (!) sistematičnega in vztrajnega raziskovalnega dela, saj je temeljito pregledal razsežne fonde rudniškega, cerkvenega in občinskega arhivskega gradiva. Ko se je po dveh desetletjih garaškega dela dokopal do historične sinteze, je vse tekste z vzorno čitljivo pisavo prepisal v zajetno knjigo (manuskript), ki obsega blizu 300 strani. Za natis knjige v Gorici so leta 1931 poskrbeli idrijski farani in izid knjige posvetili avtorjevi zlati maši. Ko je težko pričakovana Zgodovina Idrije v maju 1931 prišla v Idrijo, je bila sprejeta z domala evforičnim navdušenjem. Skoraj neverjetno se sliši, da je bilo v enem tednu prodanih okrog 700 (!) izvodov; tako hitrega in rekordnega odkupa ni doživela pozneje nobena idrijska knjižna izdaja. Arku pa je z lastnoročnim pismom čestital tudi goriški nadškof dr. Frančišek Sedej, poznan kot odločen borec za pravice Slovencev pod Italijo.

Arkova Zgodovina Idrije (260 strani besedila in prilog) je razdeljena na tri obsežna poglavja: Rudnik, Cerkvena zgodovina in Občina.

Opis rudnika (141 strani) vsebuje vrsto najpomembnejših epizod iz njegove zgodovine, pa tudi kopico podatkov o najrazličnejših dogodkih, znamenitostih in življenjskih razmerah v nekdanji rudarski Idriji. Arko je pravilno opozoril na pomen najstarejših zapisov o rudarjenju v Idriji iz leta 1493, ki so se ohranili v Čedadu. Temeljito je predstavil tri francoske zasedbe rudnika in mesta, dogodke leta 1848, elementarne nezgode, rudniško upravo in sodstvo, zdravstveno službo, položaj delavstva, preskrbo z življenjskimi potrebščinami, bratovsko skladišnico, vojaške obveznosti, rudarsko godbo in še marsikaj.

V orisu cerkvene zgodovine, ki zavzema tretjino knjige, so predstavljeni prvi in poznejši idrijski duhovniki, doba protestantizma in protireformacije, razvoj od kaplanije do župnije in dekanije ter kateheti in organisti. Posebno vrednost ima prikaz zgodovine in opreme vseh idrijskih cerkva, zlasti župnijske cerkve sv. Barbare. Zanimive so tudi Arkove navedbe o nekdanjem verskem življenju v Idriji, o spremembah v dobi cesarja Jožefa II., o socialnem statusu duhovnikov in o zapletih v odnosih med župnijo in rudniško upravo.

Poglavje Občina obravnava razvoj idrijske upravne enote od zemljiškega gospostva do mestne občine. V poglavju so navedeni vsi idrijski župani in njihove zasluge, največ pozornosti pa je deležen razvoj osnovnega, poklicnega, strokovnega in srednjega šolstva. Zaključni tematski sklopi so posvečeni idrijskemu gledališču, pošti, cestnim povezavam in znamenitim idrijskim rojakom.

Ob oceni Arkove Zgodovine Idrije lahko ugotovimo, da si je prizadevni avtor pridobil trajne zasluge kot utemeljitelj idrijskega zgodovinopisja. Z njegovim imenom se začenja seznam najpomembnejših raziskovalcev idrijske preteklosti, na katerega so se pozneje uvrstili Ivan Mohorič, dr. Marija Verbič, dr. Helfried Valentinitzsch, Jože Pfeifer, Slavica Pavlič in morda še kdo. Arko je dejansko kot prvi – in žal zaenkrat še vedno zadnji – idrijski pisec poskušal celostno in z vseh vidikov zajeti in povzeti krajevno zgodovino. Kljub omejenim možnostim (uporabljal je lahko le v Idriji dosegljive vire) in nekaterim pomanjkljivostim (manjka znanstveni aparat – navedbe virov, skromno so obdelana starejša obdobja, neravnovesje med bistvenimi vsebinami in nepomembnimi podrobnostmi) je Arko zbral domala neizčrpano zakladnico podatkov, letnic, imen, dogodkov in raznovrstnih zanimivosti, tako da njegovega dela pravzaprav ni mogoče nikdar do kraja prebrati. Napisal je dragoceno knjigo »za vse čase«, vselej dobrodošlo ne le najširšemu krogu bralcev, temveč tudi najboljšim poznavalcem idrijske preteklosti in kulturne dediščine. Izkušnje mnogih domoznancev vedno znova dokazujejo, da celo eminentni strokovnjaki lahko ravno pri Arku še vedno najdejo kak presenetljivo dobrodošel podatek.

Današnje in prihodnje idrijsko zgodovinopisje stoji pred izzivom: kdaj in kako nadgraditi Arkovo delo? Omenjeni izziv predstavlja zahtevno in hvaležno nalogo, v katero bi moral več let zagristi kak vsestransko usposobljen, razgledan in vztrajen zgodovinar. Prej ali slej bo treba napisati »prenovljeno« Zgodovino Idrije, seveda kot sintezo vseh novejših dognanj (geologija, rudarska tehnika, metalurgija, ekonomija, etnologija, botanika, medicina, šolstvo, kultura, društva, politika, umetnost, itd.) in v skladu s sodobnimi zahtevami zgodovinske stroke.

Janez Kavčič

FILATELISTIČNO DRUŠTVO IDRİJA NA XXVI. MEDNARODNEM FESTIVALU IDRIJSKE ČIPKE 2007

foto: Ljubo Ukmar

Tradicionalni sprevod klekljaric...

26. Festival idrijske čipke je potekal v mesecu juniju 2007 in je imel tudi mednarodne razsežnosti. Občina Idrija že tradicionalno podpira domače inštitucije in nekatere dolgoletne sodelavce, ki skrbijo za kakovostno izvedbo festivala. Tudi meni je bila zaupana častna funkcija direktorovanja festivala.

Funkcijo mi je župan zaupal tik pred izvedbo samega festivala, ko so bile priprave za izvedbo festivala že v zaključnih fazah.

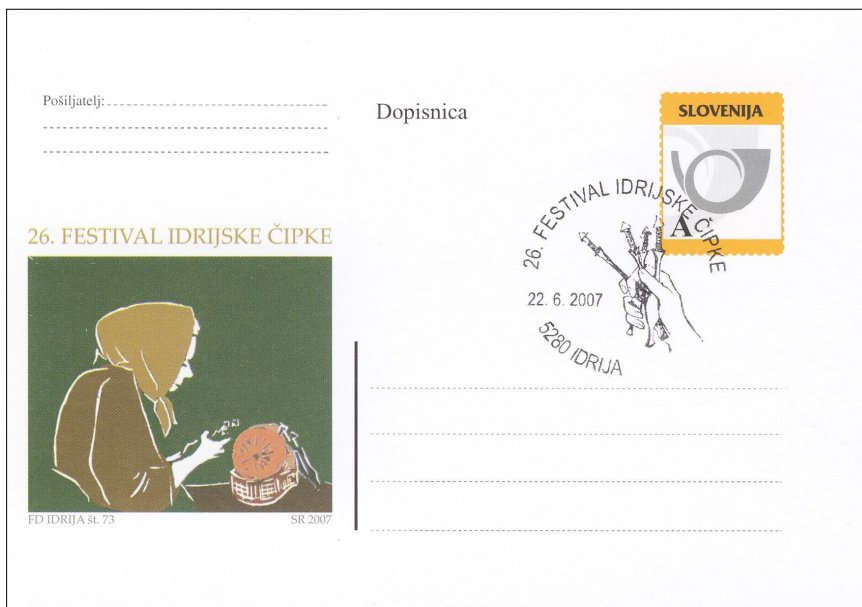
Junjski ali avgustovski termin festivala tudi vsebinsko kroji

število in strukturo obiskovalcev in ostalih sodelujočih. V strokovnih krogih so še vedno deljiva mnenja, kateri termin festivala je primernejši. Prevladuje predvsem junjski,

foto: Ljubo Ukmar

...in tradicionalna filatelistična stojnica.

zato ostaja tak tudi naprej. Različnim obiskovalcem želimo čim bolj približati ta festival in same dogodke, ki spominjajo na razvoj Idrije skozi stoletja. Nekateri dogodki so že vrsto let stalnica programa Festivala idrijske čipke, ki pa vedno znova ponudijo tudi obilo novosti. Med te dogodke lahko uvrstimo že kar tradicionalno filatelistično razstavo, saj bi brez te na festivalu kar nekaj manjkalo. Zelo dejavni so idrijski filatelisti, ki za vsak festival pripravijo posebne novosti in tako je bilo tudi na 26. Festivalu idrijske čipke. Pripravili so in na ogled postavili poštne vrednotnice z motivi čipke, klekljanja in rudarstva ter priložnostni žig. Stojnica idrijskih filatelistov je bila zelo obiskana, že tradicionalno je vedno na isti lokaciji. Vsako leto presenetijo z novostmi na njihovem področju, so pravi informacijski center, prava baza podatkov in informacij in so nepogrešljivi ambasador mesta Idrija.

Filatelisti beležijo poleg množičnih domačih obiskovalcev tudi tuje obiskovalce, zlasti Švede, Nizozemce, Francoze in Italijane, nekateri že sprašujejo kaj bo letos novega. Občina želi, da se taki odnosi gojijo še naprej, da tako ostane vzorno sodelovanje med Festivalom idrijske čipke, Filatelističnim društvom Idrija in Občino. Osebnostno pa želim vsem članom društva, da še naprej tako uspešno delujejo, da skrbijo za tradicionalno obeleževanje najbolj zanimivega dogodka in obljubim, da bom pomagal pri uresničevanju teh ciljev tudi vnaprej.

*Marjan Rupnik ,
direktor 26. Festivala idrijske čipke*

JOANNES ANTONIUS SCOPOLI (1723 –1788) UTEMELJITELJ SLOVENSKEGA NARAVOSLOVJA

Nedvomno lahko štejemo Joannesa Antoniusa Scopolija med največje in najimenitnejše učenjake, ki so kdajkoli živeli in delovali v Idriji. Tu je v letih 1754 do 1769 služboval kot prvi akademsko izobraženi zdravnik pri rudniku. Zahteven državni izpit za opravljanje zdravniškega poklica je z odliko opravil pri dr. Gerhardu van Swietenju na Dunaju. Po nekaterih virih naj bi zagovoru prisostvovala celo cesarica Marija Terezija. Možno je, saj je bil dvorni proto-medicus Gerhard van Swieten osebni zdravnik cesarice. Rudnik živega srebra, ki je tedaj pripadal habsburškemu dvoru, ni imel stalnega zdravnika. Upravitelj Anton Hauptmann si je že dolgo prizadeval za ureditev rudniške lekarne in za namestitev stalnega zdravnika. Izbrali so medicusa J. A. Scopolija. Službo je sprejel, čeprav je sam računal na boljše mesto. Nekako v istem času je prisel v Idrijo tudi Ernest Freyer, lekarniški provizor, ded znanega naravoslovca Henrika Freyerja. Leta 1766 pa se je Scopoliju v Idriji pridružil še kirurg in znameniti naravoslovec Balthasar Hacquet.

Prav idrijsko obdobje je bil čas Scopolijevih najbolj zagretilih raziskovanj in pisanja znanstvenih del. »De omnibus dubitandum«, o vsem dvomiti, je bilo geslo njegovih raziskovanj. O njem in njegovih delih je bilo že veliko napisa-

nega. Njegovi znanstveni dosežki so trajnega pomena za slovensko naravoslovje. Žal pa vedenje o tem počasi plahni. Zato se je Muzejsko društvo Idrija odločilo, da bo oživel spomin na tega naravoslovnega polihistorja. V ta namen je organiziralo okroglo mizo o njegovem delu in pomenu za razvoj naravoslovja na Slovenskem. S tem dogodkom je hkrati želelo počastiti 300-letnico rojstva Scopolijevega vzornika, Carla von Linnéja (1707 - 1778), velikega švedskega botanika, zoologa, geologa, lekarnarja, zdravnika, učitelja in enciklopedista. Mednarodno prepoznan je postal z objavo dela *Systema nature* (1735). Uvedel je dvojno poimenovanje rastlin in živali. Tako je poimenoval tudi človeka - *Homo sapiens*. Kar 16 let sta si dopisovala ta dva žlahtna moža razuma. Iz Idrije tja na daljno univerzo v Uppsalo, kjer je bil Linné profesor botanike in medicine, in nazaj, so romali opisi in primerki rastlin ter semen, žuželk, mineralov, izvodi knjig, risb in opisi znanstvenih izsledkov. Carl von Linné je kot priznan »princeps botanicorum mundi« Scopolija zelo cenil in težko čakal njegovih pisem, predvsem pa knjig o kranjski flori. Večino njune dosegljive korespondence, ki je leta 1995 izšla v knjižni obliki, je v slovenščino prevedla upokojena zdravnica prof. dr. Darinka Soban. Oba velika sodobnika imata v »botaničnih Atenah«, kot so laskavo nekoč pravili Idriji, posebno spominsko obeležje. Po idrijskih letih je Scopoli kot profesor mineralogije in metalurgije služboval še na Rudarski fakulteti v slovaški Banski Štiavnici. Zadnjih 12 let svojega življenja je predaval kemijo in botaniko na univerzi v Pavii, kjer je tudi umrl.

Program posveta, ki je potekal dne 25. oktobra 2007 v prostorih Mestnega muzeja Idrija na gradu *Gewerkenegg*, je bil zelo bogat. Obsegal je kar devet referatov, ki so jih pripravili dr. Jože Čar: J. A. Scopoli in začetki slovenske geologije, dr. Zvonka Zupanič Slavec: Scopolijev prispevek k razvoju higiene, socialne medicine in medicine dela, dr. Alfred Bogomir Kobal: Scopolijevi simptomi in znaki merkurializma v luči današnjih spoznanj, dr. Saša Glažar in dr. Marjan Veber: Prispevek Jaonnesa Antoniusa Scopolija k razvoju kemije v Sloveniji, Andrej Piltaver: Pomen Scopolijevih opisov gliv za današnji čas, dr. Matija Gogala: Scopolijeva *Cicadetta montana* je danes že osem vrst škrczatov, Janez Gregori: J. A. Scopoli in njegov prispevek na čebelarškem področju, J. A. Scopoli in njegov prispevek na ornitološkem področju in dr. Tone Wraber: Scopolijeva razprava *Dubia botanica* (1770). Uvodne predstavitve pa so podali Ivica Kavčič, predsednica Muzejskega društva Idrija, dr. Tone Wraber in Niko Jereb. Muzejsko društvo je izdalo lično zgbanko, s katero je povabljenepopeljalov svet naravnih čudes, ki ga je Scopoli s tako vnemo raziskoval.

Filatelistično društvo Idrija je slavnega učenjaka prvič obeležilo s priložnostnim poštним žigom in spominskim ovitkom na dan sv. Ahacija, 22. junija 1994. O tem je poročal Filatelist št. 9. V počastitev sodelovanja Carla von Linnéja in Joannesa A. Scopolija je bila v Idriji dne 21. junija 2001, na pred-

večer občinska praznika, na poslopju Švice postavljena spominska plošča. Odkril jo je tedanji švedski veleposlanik v Sloveniji John-Christer Lhlander. Trg pred poslopjem pa je bil poimenovan po J. A. Scopoliju. Svečanost je pospremil priložnostni ovitek FD Idrija št. 48 in priložnostni poštni žig. Društvo je pripravilo še filatelistično razstavo, posvečeno lavreatoma. O dogodku je poročal Filatelist št. 15. Okrogla miza o Scopoliju je bila deležna posebne filatelistično poštne pozornosti. Muzejsko društvo Idrija je izdalo osebno znamko s portretom Scopolija. Zaradi velikega zanimanja so bile osebne znamke ponatisnjene. Opazna je razlika v barvi. Zadnja izdaja je veliko svetlejša. Filatelistično društvo je pripravilo priložnostni pisemski ovitek, na katerem sta prikazana oba slavna naravoslovca in poštni žig. V njem je simbolično razprostrt volčič (kranjska bunika) – primula scopolia z napisom I.A. Scopoli, utemeljitelj naravoslovja na Kranjskem. Spominsko izdajo je oblikoval idrijski amaterski slikar Nande Rupnik. Na svečani otvoritvi okrogle mize je bilo to obeležje predstavljeno udeležencem in pospremljeno s priložnostno filatelistično razstavo avtorja Franca Vidmarja. Spominski ovitek s sporočilom o okrogli mizi je bil poslan na Švedsko v Uppsalo, na Svenska Linnésällskapet, odboru za počastitev 300-letnice rojstva Carla von Linnéja.

Scopolijeva bibliografija obsega okrog 30 del z raznih področij medicine, predvsem pa naravoslovja. Mestni muzej Idrija ponosno hrani dve njegovi dragoceni deli: *Flora Carniolica* (1760), temeljno delo slovenske floristike in *Entomologija Carniolica* (1763). Velika želja je pridobiti še znamenito delo *De Hydrargyro Idriensi Tentamina Physico – Chymico – Medica* (1761). Zelo aktivno Muzejsko društvo Idrija, ki ga vodi neumorna Ivica Kavčič, je leta 2004 začelo urejati botanični vrt na Rakah, pod jaškom Kajzer, prav pred vstopom v krajinski park Zgornja Idrija. Vrt je spominski in nosi ime po naravoslovnem geniju J. A. Scopoliju. Strokovno ga ureja Marija Bavdaž, profesorica biologije v pokoju. Vsako leto je bogatejši z rastlinami idrijske botanične dediščine. Tu so primerki v spomin na Balthasarja Hacqueta, Franca Hladnika, Ernsta Freyerja in Henrika Freyerja, Jurija Dolinarja in Scopolijeve rastline, ki jim načeljuje kranjski volčič – *scopolia carniolica*. Ta znamenita rastlina, ki obilno raste v okolici Idrije, cveti tudi v Linnéjevem vrtu v Uppsalu prav iz semen, ki jih je nekoč poslal Scopoli. Spomin na zaslužnega naravoslovca ohranja tudi *Scopolia*, glasilo Prirodoslovnega muzeja Slovenije in prvi poznan anestetik, *scopolamin*, pridobljen iz *scopolie carniolicae*.

Niko Jereb

PIŠČAL, KI JE RAZGIBALA PRAZGODOVINO

Arheološko najdišče Divje babe, ki spada v obdobje srednjega paleolitika, je bilo »za znanost« odkrito leta 1978, petdeset let po odkritju prvega paleolitskega najdišča na ozemlju Slovenije v Potočki zijalki. Inštitut za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti je v tem najdišču iz stare kamene dobe pričel z raziskovalnimi deli leta 1979, najprej pod vodstvom Mitje Brodarja, kasneje pa

Ivana Turka. Po nekaterih drugih virih pa naj bi Mitja Brodar za to jamo izvedel že avgusta 1977 in jo tedaj tudi obiskal, z raziskovanjem pa pričel leta 1978. Večina najdb v Divjih babah je iz zaključnega obdobja musterjena, približno iz srede zadnje poledenitve, iz časa, ko neandertalci, ki veljajo za edino avtohtono obliko človeka, ki se je razvila na evropskih tleh, že izumirajo in se pojavlja prvi moderni človek ali kromanjonec.

Kraška votlina, Divje babe imenovana, zevajoča v dolomitnih skalah v strmem bregu, kakih 150 metrov pod cerkvico svetega Ivana v Šbreljah, je bila davna postojanka kamenodobnega lovca in nabiralca, neandertalca. Ime je dobil po dolini Neandertal blizu Düsseldorfa v Nemčiji, kjer so njegova okostja prvič identificirali. Jama je arheologom postregla s številnimi dragoceni podatki o ledenodobnem rastlinstvu in živalstvu na širšem območju doline reke Idrijce, hkrati je to bogato grobišče divjih živali. Našli so kosti kar osemindesetih različnih živalskih vrst, med katerimi močno prevladuje jamski medved. Svetovni sloves je jami prineslo leto 1995 z epohalnim odkritjem. V torek, 18. julija 1995, je vodja jamske ekipe arheolog Janez Dirjec s krampom ob razkritim ognjiščem izluščil največjo dragocenost Divjih bab, koščeno piščal. Naredil jo je neandertalec iz stegenice mladega jamskega medveda. Z najsodobnejšimi metodami za datiranje je bilo ugotovljeno, da je njena starost kar 60.000 let. Najdba je povzročila pravo razburjenje v znanstvenih vodah. Nasprotniki oporekajo tako ugotovitvam, da so luknjice v kosti umetno narejene, kot časovni umestitvi. Po njihovem naj bi artefakt spadal v mlajši paleolitik. Nagibajo se domnevi, da jo je naredil že moderni človek in ne neandertalec. Zaenkrat pa velja, da je koščena piščal z roba šbreljske planote prevzela absoluten primat na svetu. Neandertalec je s piščaljo naredil korak bliže k modernemu človeku.

Občina Cerčno je leta 1997 razglasila arheološko jamsko paleolitsko najdišče Divje babe I za arheološki spomenik. V odloku (Uradni list RS št. 64/97), je med drugim zapisano, da se najdišče nahaja na delu parcele št. 556 v katastrski občini Šebrelje, kar je razvidno tudi iz katastrske mape. Vse predmete, najdene pri raziskovanju Divjih bab, hrani Narodni muzej Slovenije. Marsikatera kost in marsikateri zob jamskega medveda pa je končal v zasebni zbirki preden je bilo to arheološko najdišče zavarovano.

Šebreljska planota je po naravnih danostih zanimiva in že pred prvo svetovno vojno znana kot priljubljena počitniška točka za tržaško gospodo in premožne Idričane. Cerkvice na planoti in bližnji okolici, sv. Jurij v sredi Šebrelj, sv. Pavel na Straži, sv. Uršula v Jagrščah in sv. Ivan na robu Šebrelj, pod katerim je kraška jama Divje Babe, so povezane v linijah pravega pentagrama, ki je sporočilo posebne vrste. Proučeval ga je Ivan Mohorič, raziskovalec in publicist iz Idrije. Cerkvica sv. Ivana pa po pripovedovanju stoji na kraju, kjer je nekoč bilo pogansko svetišče boga Sonca. Najdba prve piščali na svetu je zanimanje za šebreljsko planoto še povečalo. Domačini si z ureditvijo najdišča Divje babe za turistične ogledе obetajo porast obiskovalcev. Leta 2005 ustanovljen in urejen Arheološki park Divje babe pa poleg naravne in kulturne dediščine vključuje tudi spoznavanje šebreljskih kulinarčnih posebnosti, kot je znameniti šebreljski želodec.

Filatelistično društvo Idrija, ki v svoj program prednostno vključuje poštno-filatelistično obeleževanje naravne, tehniške in kulturne dediščine ter pomembnih dogodkov idrijskega in cerkljanskega območja, je že koncem leta 2003 ob podpori cerkljanskega župana Jurija Kavčiča pripravilo predlog za izdajo dveh priložnostnih poštних znamk z motivom koščene piščali in jamskega življenja iz Divjih bab pri Šebreljah. Predlog je bil dne 6. marca 2004 posredovan pristojnemu Sektorju za trženje Pošte Slovenije v Mariboru. Januarja 2005 je Inštitut za arheologijo Znanstvenoraziskovalnega centra Slovenske akademije znanosti in umetnosti samostojno predlagal Pošti Slovenije, da ob 10-letnici odkritja koščene piščali izda priložnostno poštno znamko. V predlogu sicer omenja, da je tak predlog podalo že Filatelistično društvo Idrija! Inštitut pa je vzpodbudil Pošto Slovenije, da je zastavila program nove dolgoročne serije znamk Arheološke najdbe na Slovenskem. Prva iz te serije je koščena piščal iz najdišča Divje babe pri Šebreljah. Znamka je izšla 23. novembra 2007. Oblikovala jo je Tamara Korošec iz Inštituta za arheologijo pri ZRC SAZU. Niti Filatelistično društvo, niti Občina Cerčno nista sodelovali pri oblikovanju znamke. Znamka je izdana v bloku z napisom Stara kamena doba, koščena piščal, Divje babe, Reka pri Cerknem. Poimenovanje nahajališča Reka pri Cerknem je moteče, saj so prebivalci Šebrelj to jamo vedno imeli za svojo. Na Idrijskem in Cerkljanskem se je jamo vedno imenovalo Divje babe pri Šebreljah! Zemljišče, kjer je jama, spada v katastrsko občino Šebrelje

in ne nazadnje, tudi za znanost so jo odkrili mladi iz Šebrelj. Ko so sedemdeseta leta stikali po jami, so našli kosti in zelo velik zob. V strahu pred divjimi babami, ki so morale biti res divje, če je že njihov zob tako strašen, so najdbo pokazali domačim. To zgodbo je na promociji znamke zelo slikovito povedal udeleženec odkritja Drago Polak iz Šebrelj. Glas o najdbi je kmalu dosegel tudi arheološko stroko in sistematične raziskave so se pričele.

Ob izidu znamke sta Občina Cerkno in Filatelistično društvo Idrinja pripravili svečano promocijo, ki je bila 23.11.2007 ob 18. uri v dvorani Glasbene šole v Cerknem. K pripravi programa in predstavitvi znamke je bil povabljen tudi Inštitut za arheologijo, a je sodelovanje odklonil. V dopisu z dne 24.10.2007, ki sta ga podpisala dr. Ivan Turk, znanstveni svetnik in dr. Jana Horvat, predstojnica Inštituta za arheologiji ZRC SAZU takole piše: »... v zvezi z vašim vabilom na predstavitev znamke z upodobitvijo piščali iz Divjih bab I vam sporočamo, da se predstavitev ne nameravamo udeležiti iz naslednjega razloga: Najdišče je tako znano, da ga ni treba posebej predstavljati. O njem je bilo že veliko napisanega in povedanega, tudi v poljudni obliki. Menimo, da za predstavitev zadostuje tekst, ki bo izšel v biltenu Pošte Slovenije in vam bo vsekakor dostopen.« Utemeljitev odpovedi sodelovanja je zvito iz trte. Iz povabila je jasno razvidno, da je društvo želelo častno funkcijo simbolične predstavitve znamke poveriti raziskovalcu dr. Turku oziroma Inštitutu. Povsem logično je tudi, da ta funkcija ni bila mišljena kot poučevanje kdaj, kaj, kje, oziroma vse o piščali! Domnevamo, da je bil razlog za zavrnitev sodelovanja povsem drug.

Povezovalka Metka Rupnik in župan Jurij Kavčič.

foto: Darjo Tavčar

Na slovesnosti so zbrane nagovorili župan občine Cerkno Jurij Kavčič, predsednik Filatelističnega društva Idrinja Niko Jereb in predstavnik v a š č a n o v Š e b r e l j Drago Polak.

Znamko je predstavil in jo simbolično poslal na pot po svetu predstavnik Pošte Slovenije, Ciril Bec, direktor Poslovne enote Nova Gorica. Prisotni so bili tudi Samo Bevk in Franc Žnidaršič, poslanca državnega zbora, Irma Dežela,

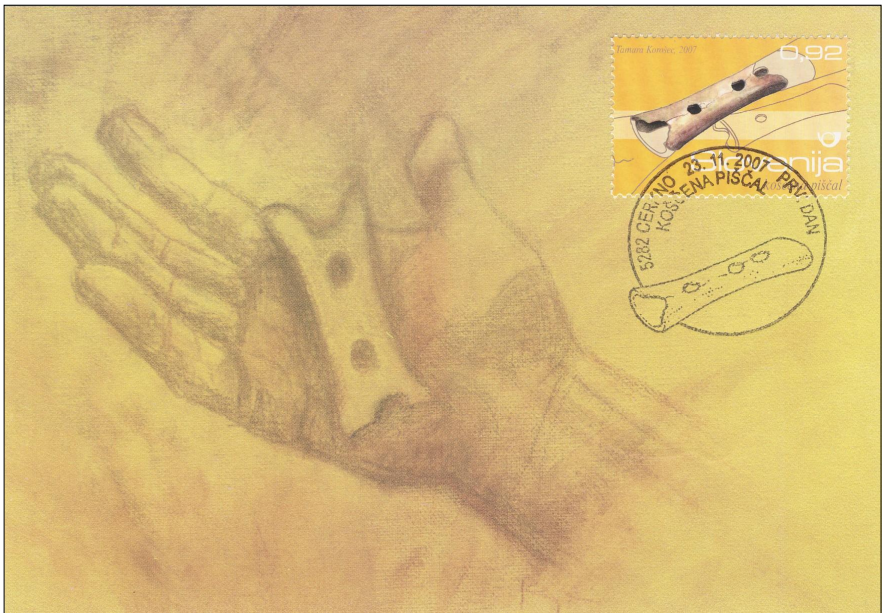
načelnica Upravne enote Idrija, številni Šebreljčani in drugi ugledni gosti. Opazna pa je bila odsotnost predstavnikov Inštituta za arheologijo iz Ljubljane. Polno dvorano, ki ima več kot sto sedežev, je navdušil razgiban kulturni pro-

Priložnostna darila bosta izmenjala Ciril Bec, direktor PE Nova Gorica in predsednik FD Idrija Niko Jereb.

foto: Darjo Tavčar

gram. Skrivnosten glas najstarejše piščali na svetu in video projekcija sta prisotne popeljala v kameno dobo, v čas neandertalca. Vokalna skupina Lira iz Cerknega je z domiselno izbranimi pesmimi Cinca Marinca, priredbo Vodopivčevih Žab, Babe in idrijsko ljudsko Lepa ptica kukav'ca, ustvarila praznično, sproščeno vzdušje, folklorna skupina prosvetnega društva Justin Kogoj iz Dolenje Trebuše pa je s petjem in plesom prikazala star ljudski običaj, živahno pokošnico. Pravzaprav je ubrana skupina odigrala pravo enodejanko. Glasba

se je kot rdeča nit iz davnine spletla s sedanjostjo. Dogodek je snemala ekipa lokalne televizije. Program je vodila in povezovala Metka Rupnik, ki je letos

foto: Ljubo Ukmar

Nastop folklorne skupine v kateri pleše tudi upravnica pošte Cerknjo Mojca Pirih.

pomagala Filatelističnemu društvu že pri tretji promociji poštne znamke. Po končani slovesnosti so se udeleženci zadržali na zakuski in prijateljskem srečanju, ki ga je s petjem, muziko in plesom spremljala razpoložena folklorna skupina.

Filatelistično društvo Idrija je ob tej priliki izdalo maksimum karto. Natisnila jo je tiskarna ABC Merkur iz Idrije. Motiv za karto si je zamislila oblikovalka Sanja Rejc iz Spodnje Idrije. Original z naslovom Prej je bila tišina je bil razstavljen pred vhodom v prireditveno dvorano, kjer je delovalo tudi izpostavljeno poštno okence pošte 5282 Cerknjo. Obiskovalcem so bile na voljo poštne vrednotnice in žig prvega dne. Filatelistično društvo Idrija je z vsestransko pomočjo Občine Cerknjo tako zaokrožilo izbor iz zakladnice Cerkljanske. Na poštne znamke so obeleženi Cerkljanski laufarji, Partizanska bolnica Franja, mineral aragonit iz Ravenske jame ter koščena piščal izpod Šebreljske planote.

Z novim letom 2008 je začela Slovenija predsedovati Evropski uniji. Prav takrat je bil največji glasbeni sejem Midem v Cannesu v Franciji, kjer se je Slovenija posebej predstavila. Uvod v to slovesnost bi lahko začela zelo izvirno, z zvoki najstarejše piščali na svetu, najdene prav v Sloveniji pod Šebreljami v občini Cerknjo! Pa žal ni. Ta edinstvena možnost je bila spregledana, priložnost pa zamujena.

Niko Jereb

ZAPISANO OSTANE

Kdo je bil dr. van Swieten?

V našem glasilu *Filatelist* je bil v raznih člankih večkrat omenjen dr. Gerard van Swieten. Idrijčani se namreč radi pohvalimo, da so tu že v 18. in 19. stoletju delovali znameniti naravoslovci, znani in cenjeni med tedanjimi evropskimi znanstveniki. Mednje spadajo tudi J. A. Scopoli, Balthasar Hacquet ter družina Freyerjev. Malokdo pa ve, da je prihodu teh slavnih mož v Idrijo botroval dr. Gerard van Swieten. Pri njem je Scopoli zagovarjal državni izpit za opravljanje zdravniškega poklica. Ko je bilo zahtevi rudniškega upravitelja Hauttmanna za namestitev stalnega šolanega zdravnika v Idriji in zahtevi za ureditev rudniške lekarne končno le ugodeno, je bil za zdravnika izbran Scopoli. Za to mesto ga je priporočil prav dr. van Swieten. Scopoli je prišel v Idrijo leta 1754. Istega leta se mu je pridružil lekarnar in botanik Ernest Freyer, stari oče idrijskega rojaka, vsestranskega naravoslovca Henrika Freyerja. Leta 1766 je za rudniškega kirurga prišel še Balthasar Hacquet. Po nekaterih virih naj bi v Idrijo prišel v želji, da bi sodeloval s takrat že slavnim Scopolijem.

Gerard van Swieten je bil rojen 7. maja 1700 v nizozemskem Leidnu. Študiral je pri nizozemskem botaniku, humanistu in zdravniku Hermanu Boerhaaveju. Leta 1745 je van Swieten postal osebni zdravnik cesarice Marije Terezije. Izvedel je reformo avstrijskega zdravstvenega sistema in univerzitetnega študija medicine ter ustanovil botanični vrt. Pomembno vlogo je odigral v boju proti vraževerju, predvsem proti verovanju v vampirje. Znano je njegovo delo *Razprava o obstoju duhov*, v kateri ugotavlja, da taka verovanja izhajajo iz vraževerne lahkovernosti, temačne domišljije ter nevednosti preprostih ljudi. Cesarica Marija Terezija je po njegovih napotkih celo izdala odlok o vampirjih, s katerim je prepovedala tradicionalne postopke proti njim, kot natikanje na glogov kol ter obglavljanje in sežiganje trupel. Pisatelj Bram Stoker je po njem v svojem romanu o Drakuli oblikoval lik bojevnika proti vampirjem. Gerard van Swieten je izvedel reformacije tudi na področju cenzure, kjer se je pri ocenjevanju literarnih del zavzemal za znanstvene in racionalne metode.

(Vir: Slovenski farmacevti v naravoslovju, Zbornik 2002, Mariborske lekarne; Časopis Delo, 7.5.2008)

Glasilo *Filatelist* v imenitni družbi

Po zakonu o obveznem izvodu publikacij (Ur. list R Slovenije, št. 69/06) smo zavezani pošiljati Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani po štiri izvode našega *Filatelista*. Lani smo svojo obveznost v celoti izpolnili in

poslali knjižnici vse doslej izdane številke. Naše glasilo *Filatelista* pa je še nekje v imenitni družbi. Za lanskoletno okroglo mizo o J. A. Scopoliju smo bili izdali skupaj z Muzejskim društvom v Idriji priložnosti ovitek s priložnostnim poštanim žigom in osebno znamko. Za to izdajo se je zanimala Knjižnica frančiškanskega samostana v Novem mestu. Prosili so tudi za izvode *Filatelista*, kjer so bili objavljeni članki o Scopoliju. V prijaznem dopisovanju s patrom Felicijanom OFM, smo izvedeli, da hrani tudi njihova knjižnica nekaj del znamenitega naravoslovca Scopolija. Med njimi eno njegovih prvih, *Affectibus Animi Disertatio Physico-Medica* iz leta 1753. Tem dragocenim knjigam je pridružen tudi komplet našega *Filatelista* v vezani obliki, za kar so poskrbeli v knjižnici. Navsezadnje je to lepo priznanje našemu glasilu.

Msgr. Arko, čipke in cinabarit

Omenjali smo že, da je bila na praznik občine Idrija leta 2007 izdana dotiskana dopisnica, posvečena monsignorju Mihaelu Arku, ki je bil idrijski mestni župnik in častni kanonik goriškega stolnega kapitlja. Upodobljena je naslovnica njegove knjige *Zgodovina Idrije* iz leta 1931, priložnostni poštni žig pa nosi njegov portret. Društvo je organiziralo na gradu *Gewerkenegg* manjšo slovesnost, na kateri je profesor Janez Kavčič predstavil življenje in delo tega zaslužnega Idrijčana.

Tudi Festival idrijske čipke je bil zaznamovan z dotiskom poštne dopisnice in priložnostnim poštanim žigom. Na njej je lik klekljarice pri klekljanju, v žigu pa dlan objema šop klekljev. Pripomniti velja, da je bil čipkarski festival filatelistično obeležen že šestnajstič in je pravzaprav težko najti med bulami, kleklji, klekljaricami in čipkami izviren motiv. Obe izdaji je oblikovala Sanja Rejc iz Spodnje Idrije. Praznične dneve je spremljala tudi društvena razstava, ki sta jo pripravila S. Bajc in N. Jereb. Na ogled je bila aktualna tematika na poštah vrednotnicah in starih razglednicah.

Pošta Slovenije je bila odobrila naš predlog za izdajo razglednične dopisnice v počastitev 500-letnega jubileja odkritja bogatih plasti cinabaritne rude v Idriji. Že leta 2007 se je priprav po zamislih FD Idrija lotil oblikovalec Matjaž Učakar, tehnične napotke pa mu je posređoval Mestni muzej Idrija, ki je tudi potrdil tekst na slikovni strani te poštne vrednotnice. Bakrorez starega knapa je povzet iz knjige *De Re Metallica* Georgiusa Agricole. Oblikovalec je društvu barvne skice pošiljal v kontrolo po elektronski pošti. Največ popravkov je bilo ravno pri iskanju pravih odtenkov cinobra.

In ko smo že pri rdeči barvi, naj omenim zanimivo slikarsko razstavo v Residenzgalerie v Salzburgu z naslovom *Rot, Red, Rouge*. Posvečena je rdeči

barvi v slikarstvu. V barvnem katalogu so poleg imenitnih reprodukcij objavljene kratke študije o rdečih barvilih, posebej tudi o cinobru. Za to rdečo barvo se je marsikje uveljavil francoski izraz vermilion. Uporaba cinobra kot barvila je poznana že od 6.stoletja pr. n. št. Najboljšo cinober barvo so nekoč pridobivali z mletjem kristalov cinabarita. Zaradi njihove redkosti je bila cena barve visoka, vsaj toliko kot pozlata. Zanimivo je vedeti, da v sedanji LR Kitajski razlikujejo tri stopnje kvalitete cinobra kot barve. Najkvalitetnejšo zelo slikovito poimenujejo ost puščice (Chien t'ou). Med najpomembnejšimi nahajališči je, razumljivo, omenjena Idrija, ki ji avtor sestavka določa lokacijo: Idria, Kraljevine, Balkan! Razstava je odprta do 22.6.2008.

Osebnne poštnne znamke

Med letom 2006 je tudi Pošta Slovenije d.o.o. uvedla novost, ki jo nekatere države že dolgo uporabljajo. Gre za osebne poštnne znamke. Naročanje teh znamk urejajo Splošni pogoji za naročanje osebnih poštnih znamk, objavljeni so v Uradnem glasilu Pošte Slovenije št. 2/2006 in št. 5/2007. Od poštnih znamk se razlikujejo po tem, da lahko prikazujejo motive po želji naročnika, poleg tega so zelo hitro pripravljene. Predloge za »klasične« poštnne znamke je treba oddati Komisiji za poštno vrednotnice dve leti pred predvidenim datumom izida, osebne poštnne znamke pa naročnik prejme po štirinajstih dneh ali še prej. Izvajalec izdajanja osebnih poštnih znamk, torej Pošta Slovenije d.o.o., pa ima pravico, da brez pojasnila zavrne katerikoli predlagan motiv in osebne poštnne znamke s takim motivom ne izda, naročnika pa o tem obvesti s sporočilom na njegov elektronski naslov. Pri uporabi motiva naročnik sam odgovarja za morebitno kršenje avtorskih pravic v skladu z določili Zakona o avtorskih in sorodnih pravicah, če nedovoljeno uporablja avtorska dela drugih avtorjev. Izid naročenih osebnih poštnih znamk ni javno objavljen, z izdanimi osebnimi poštnimi znamkami pa razpolaga le naročnik. Pošta namreč dosledno ravna po določilih Zakona o varstvu osebnih podatkov. Osebne pošte znamke imajo nazivno vrednost A in C in veljajo neomejen čas. Na poštah te znamke niso v prodaji. Z njimi razpolaga zgolj naročnik. Osebnih poštnih znamk tudi ni mogoče zamenjati za druge poštnne znamke oziroma drugo blago, ki ga trži Pošta Slovenije.

Uporaba osebnih poštnih znamk se je v Sloveniji že močno razširila. Hkrati pa narašča tudi število zbiralcev. Ker zaradi varstva osebnih podatkov izidi teh znamk niso javno objavljeni, je težko slediti vsem novostim. Po nekaterih ocenah je bilo v Sloveniji od leta 2006 pa do maja 2008 izdanih že krepko čez tisoč različnih osebnih poštnih znamk. Na našem idrijsko cerkljanskem

območju smo jih našli 11 in sicer: J. A. Scopoli, Kendov dvorec, Vojsko, Idrijske Krnice, Palančev Žvan, Mihael Peternel, Realka, OŠ Spodnja Idrija. V čast 500-letnice odkritja bogate rudne žile cinobarita v Idriji, ki se je zgodilo dne 22. junija 1508, ko goduje sv. Ahacij je konec maja izšla posebna osebna znamka. Na predlog FD Idrija jo je naročila in izdala Občina Idrija. Motiv, ki so si ga zamislili člani društva, oblikovala pa Sanja Rejc iz Spodnje Idrije, prikazuje Mestno hišo in simbole rudarjenja v Idriji. Izrisani so na sporočilni cinobrasti barvi. Znamka ima nazivno vrednostjo A.

Še zanimivost. Gimnazija Jurija Vege v Idriji je za obeležitev slovesne otvoritve prenovljenega poslopja realke in novozgrajene telovadnice, naročila osebne poštne znamke. Med naročenimi osebnimi poštними znamkami je bila najdena tudi ena prazna pola. Opremljena je z vsem potrebnim in sicer z okvirji izbrane barve podolgovate oblike, z napisom Slovenija, poštnim rogom in označeno nominalno vrednostjo A ter normalno perforacijo. Skratka, kompletna pola dvajsetih znamk toda brez »slik«! Očitno gre za prvo tovrstno »napako« na osebnih poštних znamkah v Sloveniji.

Niko Jereb

PROPAGANDNE RAZGLEDNIČNE DOPISNICE

Med raznovrstnim dokumentarnim gradivom, ki pripoveduje o razmerah in dogajanjih v burnih letih druge svetovne vojne, zavzemajo opazno mesto propagandne razglednične dopisnice. Svojcem, prijateljem in znancem so jih pošiljali naši fantje in možje, ki so – hočeš nočeš – morali služiti v enotah italijanske vojske. Znano je, da je vojna vihra raztepla naše ljudi kot vojaške obveznike po širnih prostranstvih Sredozemlja. Razmeščali so jih vse do tam, do koder so segali apetiti in posledice italijanske fašistične imperialne politike. Mnogo Idrijčanov in okoličanov je težke in nevarne vojne čase doživljalo ne le na italijanskem škornju, ampak tudi na Siciliji in Sardiniji, na Korziki in v južni Franciji, v Albaniji in Grčiji ter v severni Afriki. Dodati je treba, da so Angleži po zlomu Italije v jeseni 1943 precej ujetnikov konfinirali celo v svoje kolonije, na primer v Indijo.

Italijanske propagandne razglednične dopisnice iz obdobja, ko je bil fašizem na višku moči (1939 – 1941), so na hrbtni strani opremljene s podatki o izdajatelju (armadna grupa, enota, ustanova), s simboli (npr. emblem fašizma – liktorsko znamenje z butarico in sekiro, znak enote) in včasih tudi s citati iz Mussolinijevih govorov. Lica dopisnic ponujajo v živih barvah predočene propagandne motive in prizore, ki hočejo gledalca prepričati, da razpolaga Ducejeva Italija z nezlomljivo vojaško močjo in da vodi (skupaj s Hitlerjevo Nemčijo) v vseh pogledih pravično vojno.

Oglejmo si pet značilnih primerkov, označenih s številkami od 1 do 5.

Dopisnica (št. 1) z likom Mussolinija, izdana v Bergamu leta 1941, ima zadaj naslednje podatke: GIOVENTU ITALIANA DEL LITTORIO – COMANDO FEDERALE DI GORIZIA, Befana Fascista – Anno XX (Italijanska liktorska mladina, obdarovanje otrok ob sv. treh kraljih – op. pisca). Fašistični voditelj je predstavljen kot idol ideologije, države in vojske, z zapeto čelado na svoji voluminozni robustni glavi na čokatem vratu. Samozavestno pozira, zavedajoč se svoje neomajne oblasti in domala vizionarsko upira svoj odločen pogled v daljavo – prihodnost.

Poveličevanju druge armade je bila namenjena dopisnica (št. 2.), izdana v Rimu ter zadaj opremljena s fašističnim simbolom in logotipom CARTOLINA POSTALE PER LE FORZE ARMATE. Spredaj dominira mogočna ptica

na monumentalni skali z reliefom leva in latin-skim napisom, ki navezuje na antično rimsko imperialno tradicijo. Pod impozantnim monumentom s pomenljivo klasično (profano in sakralno) veduto v ozadju defilirajo rodovi 2. armade, ki jo sestavljajo letala, pehota, tanki, konjenica in artilerija. Militarističnemu motivu je podložen napis: 2^A ARMATA »OLTRE LA META« (dlje od cilja, op. pisca).

Družini De Rocco (Ernesto), stanujoči v Idriji, je leta 1939 ob veliki noči poslala značilno vojaško »kartolino« Angela iz južnoitalijanskega Barija. Razglednična dopisnica (št. 3)

je bila posvečena zaslužni vojaški enoti z dolgoletno tradicijo, ki se je vlekla od začetka 20. stoletja. Naziv enote je izpisan na hrbtni in sprednji strani: 48. REGGIMENTO FANTERIA »FERRARA« FEDE – VALORE. Zadaj so ob natisnjem emblemu navedena tri visoka priznanja (odlikovanje in medalji), ki jih je 48. regiment prejel v letih 1908 in 1915 – 1918. Na licu »kartoline« ponosno in z nasajenimi bajoneti paradirajo vojaki, nad katerimi vihra prapor, okinčen z medaljami. Vojaki stopajo iz ozadja v ospredje, kolona se »stopnjuje« od zameglenih silhuetnih postav do krepko modeliranih figur, od nekdanjih kraljevih do aktualnih fašističnih bojnikov; kolona simbolizira pot iz preteklosti v bodočnost.

Vzporedno z eskalacijo nacistične in fašistične osvajalne vojne na zahodu in vzhodu v razdobju 1940 – 1941 se je stopnjeval tudi propagandni sporočilni in vizualni naboj razgledničnih dopisnic.

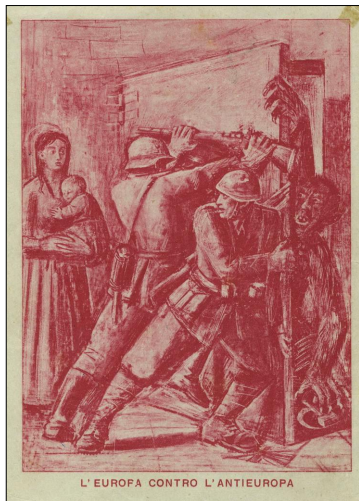
Na dramatično etapo vojne, ki jo zgodovinarji poimenujejo kot »bitka za Anglijo«, groteskno spominja »kartolina« (št. 4), izdana v Rimu leta 1941. Na hrbtni strani preberemo napis: P.N.F. DOPOLAVORO FORZE ARMATE O.N.D. – CARTOLINA POSTALE. V levem zgornjem kotu sprednje strani je poudarjena letnica 1941, spodaj pa je kot senca jasno prepoznavna oblika britanskega otoka. Debeluhastega plutokrata (kapitalist, Žid), ki ima nečloveško spačen obraz, obdelujeta s torturo nemški in italijanski vojak. Nемец razogla-vega debeluha (klobuk je že v morju) stiska za vrat, Italijan, uprt s čevljem v

gromozanski debeluhov trebuh, pa mu »junaško« s kleščami puli zobe. Baje so preudar- ni Idrijčani prizor komentirali nekako takole: »Ja, Nemec bo že vztrajal dalj časa, saj stabilno stoji, Italijanu pa bodo spodletele klešče in bo štrbunknil v morje.« Čas je kmalu pokazal, da so imeli prav.

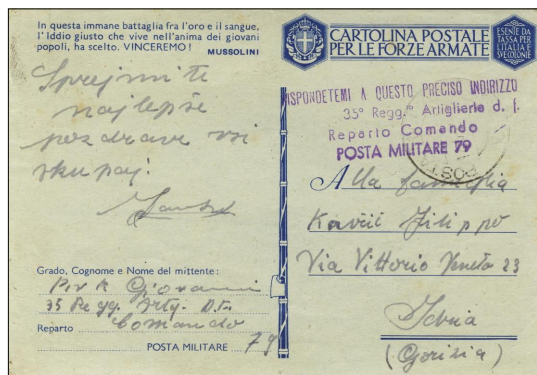
Upraviče- nost vojne na vzhodu je sku- šala dokazovati razglednična dopisnica (št. 5), kakršna je dos-

pela na naslov Via Vittorio Veneto 23 v Idri- jo. Poleg že prej omenjenih tipičnih elemen- tov je dopisnico na hrbtni strani dopolnjevala Mussolinijeva patetika: »V tej strašni bitki med zlatom in krvjo (kapitalizem in komuni- zem, op. pisca), je pravični bog, ki živi v dušah mladih narodov, že izbral. Zmagali bomo!« Sprednji motiv, najbrž ne slučajno prikazan s krvavo rdečo barvo, je podkrepjen

s podnapisom L'EUROPA CONTRO L'ANTIEUROPA. Nemški in italijanski vojak se upirata v vrata, skozi katera sili pošast (sovjetska komunistična nevarnost), zadaj pa nemočna stoji mati z otrokom, ki simbolizira Evropo in

njeno kulturo. Pošast je zgornji krepelj že stegnila čez vrata, s spodnjim pa sega po srpu in kladivu. Na tleh leži poteptana slabo opazna britanska zasta- va. Nemec deluje odločneje od Italijana, ki se nekam boječe spogleduje z materjo Evropo. In kaj bi rekli danes? Najprej sta propadla fašizem in naci- zem, mnogo pozneje komuni- zem – ostalo je upanje v demokracijo in humanizem.

Janez Kavčič

DRUŽABNO SREČANJE POŠTAFIL

Redni in korektni poslovni odnosi med strankami, sodelavci in poslovnimi partnerji se v daljšem razdobju večinoma nadgradijo. Tudi Filatelistično društvo Idrija in Pošta Slovenije d.o.o. nista izjemi. Skoraj vsak teden, leto za letom se srečujemo. Na eni strani idrijski filatelisti, stalni in zahtevni uporabniki poštne storitve in na drugi strani, za steklom, poštno uslužbenke in usluž-

benci. Pogosto videvanje, predvsem pa zgledno poslovno sodelovanje na številnih filatelističnih dogodkih, od društvenih obeležij do svečanih promocij poštne znamke, je z leti dobilo tudi prijateljsko noto. Zato nič čudnega, da se kdaj pa kdaj neuradno družimo. Pred tremi leti smo si skupaj ogledali idrijsko podzemlje živosrebrovega kraljestva in iz globine kakih dvesto metrov potrkali pod novo pošto. Ulovili smo zadnji spust v jamo. Jašek in rovi so danes že zasuti in skrivnostni svet, kjer se pretaka živo srebro, je dokončno zaprt.

Vendar dolgoletna zamisel o pikniku poleti v Beli še vedno ni bila uresničena, zanimanje zanj pa še vedno živo. Ker pravega piknika ni brez kotletov nad žerjavico, je bilo treba zaradi »okoljevarstvenih predpisov«, ki veljajo v krajinskem parku Zgornja Idrija, poiskati drugo lokacijo. Zagato je rešil Rod srebrnih krtov iz Idrije. Taborniška kočna na Pšenku, s katero upravljajo in njena okolica, sta bili kot nalašč za srečanje. Glede na skoraj desetletno nakladanje o pikniku, je bil že skrajni čas, da besede udejanimo. Kuski (Klub upokojenih srebrnih krtov Idrija) Zvone, ki je upravitelj kočne, je dal dovoljenje za uporabo prostora in okolja. Določili smo datum in uradno ime srečanja: sobota, 8. september 2007 ob 15. uri – PoštaFil na Pšenku. Vabila s pozivom »vreme ni pomembno, mi bomo tam, bodite tudi vi«, smo naslovili na vse zaposlene na poštah 5280 Idrija, 5281 Spodnja Idrija, 5282 Cerčno, 5274 Črni Vrh in 5275 Godovič. Odziv je bil dober. Iz idrijske pošte jih je prišlo šest, iz spodnje idrijske dva in cerkljanske pet. Le pošti Črni Vrh in Godovič sta zatajili. Skupaj trinajst oseb za ime Pošta in devet članov FD Idrija za ime Fil. Pridružila se je nam še gospodarjeva Tatjana in štirje taborniki – kuskiji. Logistika je bila v domeni gospodarja Vojka in predsednika društva Nika: čevapčiči, piščanci, klobasice, kotleti, paprike, paradajzi, čebula, ajvar, kruh, kava, pivo, vino in sokovi. Izkazale so se predstavnice pošte Idrija in Cerčno. Darja je prinesla »pismo«, veliki roladi, opremljeni z znamko, ki jo oblizneš spredaj in zadaj, Mojca pa s čokolado prelite vabljive sladkosti. S Cerkljanskega je prišla še steklenica žlahtne, a krepke pijače. Na steklenico je Herta umetelno z vos-

kom izrisala poštno znamko in poštni žig. Ni kaj! Vsi ostali so prinesli veliko dobre volje.

Vreme je bilo lepo in vse se je lahko dogajalo pred kočo. Za pečenje sta skrbela filatelist Lado in poštar Goran-Guc, celoten vrvež pa je nadzoroval kuski Mravlinc. Po počitku, nekateri so namreč pridno pripešali na Pšenk in podaljšanem okrepčilu s hrano in pijačo ter obvezni izmenjavi ženskih čenč, je bilo na vrsti tekmovanje v lokostrelstvu prostega sloga. Zadetek v tarčo je že štel za uspeh! Presenetila je poštarica Irma, ki je ostrega očesa in mirne roke nehote zadela točno v sredino tarče. Le kako ne bi, saj je bil center vpijoče pošteno rumene barve! Zvečer je zagorel pravi taborniški ogenj, ki so ga pod vse vidnim očesom izkušenega tabornika še kar zadovoljivo postavile poštarice in ga celo poskušale zakuriti. Navsezadnje je moral kuski Robert pokazati kako se to dela in plamen je hitro na široko zajel grmado. Druženje ob tabornem ognju in glasbi je veselo odmevalo še pozno v sobotno noč. Dopoldanska nedeljska kontrola prizorišča ni imela dela. Vse je bilo pojedeno, popito in pospravljeno. Le ugasel kres je pošiljal v nebo zadnje dimne signale.

Niko Jereb

Osebna vročitev daril.

"Poglejte kaj smo dobili!"

Najprej se je treba podpreti.

Pozor! Mojca začenja tekmovanje.

"V center ali pa nič," je rekla Irma in zadela.

"Nagrada se že peče," je rekel Guc.

Strokovni posvet štirih.

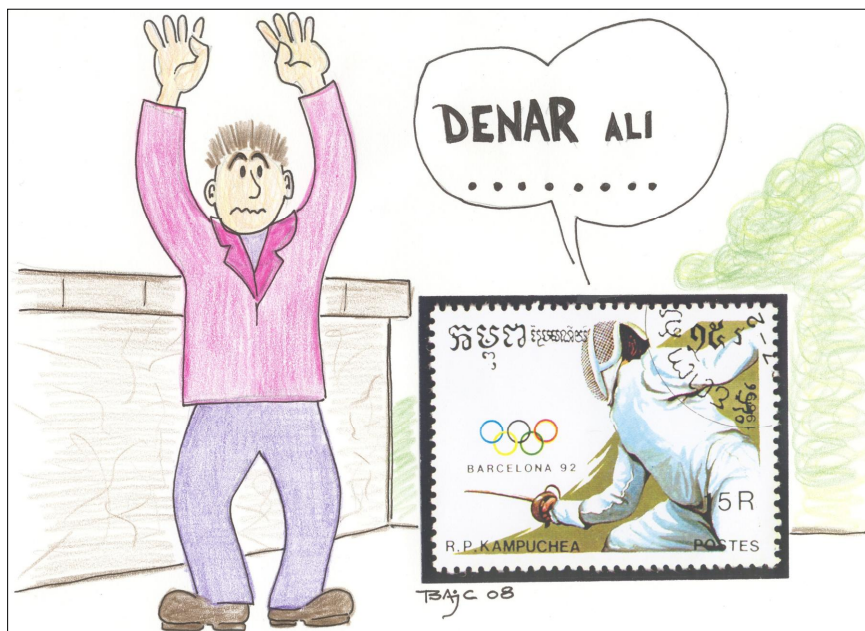

Postavljanje grmade po taborniških pravilih.

"Glej, da se ne zakuriš!"

FILATELISTIČNA KARIKATURA

ZAHVALJUJEMO SE ZA POMOČ

V letu 2007 smo izpeljali vrsto uspešnih akcij. Posebej so izstopale svečane promocije treh priložnostnih poštних znamk. Omogočili so jih dobrotniki s finančno podporo. Za realizacijo predstavitve šahovskega velemejstra na poštne znamke se zahvaljujemo Šahovskemu klubu Kolektor Idrija in županu Občine Idrija Bojanu Severju. Za predstavitev znamke o mineralu aragonitu iz Ravenske jame in znamke o koščeni piščali iz Divjih bab pa županu Občine Cerknjo Juriju Kavčiču. Zahvalo izrekamo še Tinetu Jerebu, predsedniku Jamarskega kluba Srečko Logar iz Idrije, ki je omogočil ogled Ravenske jame. Vse tri slovesnosti je profesionalno vodila Metka Rupnik iz Idrije, za kar se ji še posebej zahvaljujemo, prav tako vsem izvajalcem kulturnih programov na naših prireditvah.

Hvaležni smo tudi Gimnaziji J. Vege v Idriji, ki nam za potrebe društva omogoča brezplačno uporabo prostorov v stari osnovni šoli Idrija.

V letu 2007 so nam pomagali

(po abecednem redu)

Keraplesk s. p., Spodnja Idrija

Mestni muzej Idrija

Muzejsko društvo Idrija

Občina Cerknjo

Občina Idrija

Pekarna Jesenko, Jelični Vrh

Pošta Slovenije d.o.o.

SKEL, Območni odbor Idrija Cerknjo

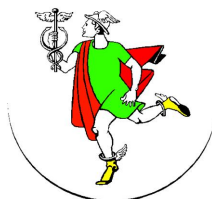
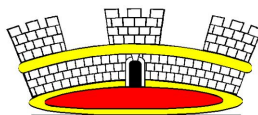
Upravni svet Festivala idrijske čipke

POŠTA SLOVENIJE

XXX

MESTNI MUZEJ IDRİJA

MUZEJ ZA IDRİJSKO IN CERKLJANSKO

*Sindikat kovinske in
elektro industrije Slovenije*

Območni odbor Idrija - Cerklno
Študentovska ulica 1, 5280 Idrija

PEKARNA
JESENKO

Obvezno pošiljanje publikacij

Dne 19.10.2006 je začel veljati Zakon o obveznem izvodu publikacij (Ur. list RS, št. 69/06), ki po novem zavezuje izdajatelje, založnike in distributerje za pošiljanje obveznih izvodov Narodni in univerzitetni knjižnici v Ljubljani. Naše glasilo Filatelist šteje za serijsko publikacijo. Društvo je zavezano, da ob vsaki izdaji redno pošilja štiri izvode glasila na naslov NUK ekspedit, Leskoškova 12, 1000 Ljubljana.

FILATELISTIČNA ZVEZA SLOVENIJE

podeljuje

DIPLOMO

FILATELISTIČNEMU DRUŠTVU
IDRIJA

za prejetih 2566 točk

in s tem doseženo 2. mesto

pri ocenjevanju aktivnosti društev v obdobju
2006-2007

Št. 12 / 2008
Ljubljana, 5. 4. 2008

Predsednik FZS
Igor Pirc